

keresztyén igazság

az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Új folyam 123. szám

2019. 3. szám

tartalom

igehirdetés

Kovács Géza: Reformáció ünnepe / 1

tanulmányok

Weltler Gábor: Luther egyházképe a lipcsei vita tükrében / 4

Tubán József: Az ökumené határai? 2. rész / 18

Ecsedi Zsuzsa: Hogyan tovább, énekeskönyv? / 27

emlékezünk

Búcsúzunk Dr. Boleratzky Lórándtól / 32

könyvismertetés

Sefcsik Zoltán: Királyi vendégségben. / 35

gyülekezetépítés

Koch Szilvia: Gyülekezetplántálás a Szigetköz kapujában / 40

Tartalmi összesítők / 44

keresztyén igazság

Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 123. szám – 2019. 3. szám

Szerkesztette a Szerkesztőbizottság megbízásából: Isó Dorottya

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla,
Kovács László, Tubán József, Weltler Gábor

Olvasószerkesztő: Ittész Dániel és Venásch Eszter

Tördelőszerkesztő: Dénes Tamás

Felelős kiadó: ifj. Zászkaliczky Pál

Kiadóhivatal: 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém **Felelős vezető:** Szathmáry Attila

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng.szám: III./E1/20/1989

Reformáció ünnepe

Uram, az égig ér a te kegyelmességed; a te hűséged a felhőkig! (Zsolt 36,6)^{1*}

A reformáció Isten műve. Nem ember műve. A reformáció sohasem lett volna világot átforgató jelentőségű, ha nem Isten műve volna. Ezért nagy nekünk a reformáció. Ezért ünnep nekünk a reformáció. Méghozzá örök hála kötelező.

A reformáció Isten műve.

Fény ragyogott fel a reformációban. A kelő Nap fénye, új hajnal fénye. Ugyanaz a fény, mely

Megváltónk megjelenésével és az anyaszentegyház születésével ragyogott fel.

Isten nem hagyja az ő anyaszentegyházát. Újra meg újra belenyúl életébe. Új napkeltét csinál az egyházban. Úgy érzem, ma is ilyen aktuális volna. El is jön. Talán nem is késik soká. Hogy hol ragyog fel ez a fény, nem tudom, de felragyog.

A reformáció újra és helyesen ragadta meg Istent és az ő örök igéjét.

Általános felfogássá lett a keresztyénségben, és makacsul tartja magát, hogy Isten a jót szereti, és a bűnt gyűlöli. Ez igaz! Kétség hozzá nem fér. Istennek legmélyebb lényege ez. Hova vezetett, és hova vezet ez ma is?

Az ember igyekszik jó lenni. A vallásos életében minden arra megy, hogy az ember minél több jót találjon, ami Istennek tetszik. Az embernek ez az igyekezete azonban egészen ferde vágyakra fut ki mindig. Erre legkézzelfoghatóbb példa a Bibliából ismert farizeusi szellem.

Néhány példa: amikor alamizsnát osztogatsz, ne kürtöltess majd előtte, hogy az emberek lásák. Bizony, mondom, elvették ítéletüket (vö. Mt 6,2²)! Ki merné kétségbe vonni, hogy alamizsnát adni, szűkölködően segíteni jó dolog. Mégis ítéletet hirdet rá Megváltónk. Hogy miért? Mert aki így tesz, azért cselekszi, hogy tetszen vele. Mindegy, hogy embernek vagy Istennek. Ami pedig Istennek tetszik, éppen az hiányzik belőle: a bensőséges szeretet Isten és az ember iránt.

* Az igehirdetés alapigéjét és az igehirdetésben szereplő igehelyeket a Kovács Géza által használt Károli-féle fordításban közöljük (*Szent Biblia. Azaz: Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás*. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Budapest, 1921, Brit és külföldi Biblia-társulat.). Az új fordítású Bibliában (*Biblia. Istennek az Ószövetségben és az Újszövetségben adott kijelentése*. Magyar nyelvre fordította a Magyar Bibliatársulat ószövetségi és újszövetségi bibliafordító szakbizottsága. Budapest, 2010, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.) az alapigét így olvassuk: „Uram, szereteted az égig ér, hűséged a fellegekig.”

2 „»Amikor tehát adományt adsz, ne kürtöltess magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy dicsérjék őket az emberek. Bizony, mondom néktek: megkapták jutalmukat.«”

Amikor imádkoztok, ne legyetek sokbeszédűek! Bizony, mondom néktek, elvették jutalmukat (vö. Mt 6,5³). Ki merné mondani, hogy az imádság nem jó dolog, és mégis ítéletet hirdet Megváltónk, mert ami az imádságban Istennek kedves, az hiányzik: tudniillik a bensőséges szeretet.

Tizedet adtok a kaporból és a mentából (vö. Mt 23,23⁴). Ítéletet hirdet erre is a Megváltó. Hogy miért? Mert ki merné mondani, hogy nem kedves dolog még a legjelentéktelenebb haszonból is Istennek adni a tizedrészt? Igen, csak éppen az hiányzik belőle, ami Istennek kedves: az az élet, Isten és a felebarát szeretete.

Ennek esett áldozatul a középkori egyház is, amíg magasztalta a szerzetesi életideált, a vége-hossza nélküli keresztvetést, imádkozást stb. De nem kereste azt, ami Istennek igazán tetszik: az élő igét, az Isten és az ember szeretetét, és a tiszta, feddhetetlen életet.

Valljuk meg, testvérek, hogy ez a jóság ma is kísért bennünket. Úgy járni templomba, úgy járulni szentségekhez, úgy adakozni, úgy erkölcsösnek lenni, hogy abból a lényeg hiányzik, ami Istennek kedves: a szív.

nem kereste azt, ami Istennek igazán tetszik:

Isten gyűlöli a gonoszt. Alapjában igaz, de ez is vakvágányra vitte az embert. Egyrészt ráment bizonyos halálos bűnökre, vagy redukálta

a legkirívóbb bűnökre. Nem loptam, nem raboltam – ezzel az ember a bűnlistát kifuttatta.

Másrészt, hogy biztosítsa magát, ráment a formális bűnbánatra, gyónt és áldozott. Ezzel le tudta bűnét. A búcsúcédulák ennek a nyilvános botrányba fulladt esete. Ki mondaná, hogy nem kedves a gyónás és az áldozás Isten előtt? A reformációban – éppen úgy, mint Urunk a maga idejében – ítéletet mondott felette. Hogy miért? Mert ami Isten előtt kedves, az hiányzott belőle: a szív igaz bűnbánata és Isten megbocsátó szeretetének elfogadása. Mondjátok, testvérek, nem férne reánk ma is egy új reformáció?

Mondjátok, testvérek, nem férne reánk ma is egy új reformáció?

Megváltónk igehirdetésének és megjelenésének alaphangja Isten megismeréséről egészen más. Ő a mi Atyánk. Az a gondolkodás őt egy rideg bíróvá tette. Megváltónk azonban egy melegszívű Atyának jelenti ki őt. Ebből az is-

tenismeretből az következik, hogy én gyermeki viszonyban legyek övele. Közötte és közöttem szeretetviszony legyen!

3 „»Amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a képmutatók, akik szeretnek a zsinagógákban és az utcasarkokon megállva imádkozni, hogy lássák őket az emberek. Bizony, mondom néktek: megkapták jutalmukat.«”

4 „»Laj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert tizedet adtok a mentából, a kaporból és a köményből, de elhagytátok mindazt, ami a törvényben ezeknél fontosabb: az igazságos ítéletet, az irgalmasságot és a hűséget; pedig ezeket kellene cselekedni, és azokat sem elhagyni.«”

Az ő atyai szeretete velem szemben úgy mutatkozik meg, mint kegyelem és hűség. Ez az alapja Jézus igehirdetésének. Ez az alaphang szólal meg Luther és a reformáció hangjában.

Sokszor kigúnyolt szó lett vallásos életünkben és azon kívül a kegyelem drága igéje. Pedig látod, a zsoltáros égisz magasztalja. Az ő szemében elképzelhetetlenül nagy Istennek kegyelme. Aminek nem lehet még képzeletben sem a túlsó szélére vagy a végére érni. Beláthatatlan, hol kezdődik az ő kegyelme és hűsége irántunk, és hol végződik.

Ez a kegyelem: irgalmas szeretet. Elég botránkoztató módon fejezi ki Megváltónk: Tanuljátok meg! Irgalmasságot akarok és nem áldozatot (vö. Mt 9,13⁵). Isten szeretetét inkább, mint égő áldozatot! Ezért gyógyította meg a béna kezű embert szombaton. Istennek fontosabb, hogy egy nyomorult ember megszabaduljon, mint neki ünnepet üljünk. Ő akar velünk jót tenni.

Irgalmas szeretet Isten kegyelme. Ezért nem nézi, hogy ki a jó, tudniillik, hogy csak vele cselekedjen jót. Szánja ő a gonoszt is. Ez a kegyelem azt jelenti, hogy Isten könyörül a gonoszon, jót cselekszik vele. Ez a kegyelem azt jelenti, hogy Isten könyörül a gonoszon, mert a bajnál is nagyobb nyomorúságnak tartja a bűnt, a gonoszszágot. Aki bűnben van, bajban van. A bajban nem okolni kell valakit, vagy éppen büntetni, hanem menteni. Isten kegyelme ezt jelenti. Isten menti a bűnöst. Nem úgy, hogy kimagyarázza bűnét, hanem úgy, hogy lemossa és megbocsátja.

A tékozló fiú bűnben van. Az atyja nem azt üzeni neki: haza ne jöjj! Várja, elébe megy, megöleli, megcsókolja, megfürdeti, lakomát rendez neki. Ünnepli, hogy hazajött.

Így kell értelmezni Jézus igehirdetését: térjete meg, jöjjetek haza! Nemcsak várja Isten a bűnös hazatértét, hanem hívja. Elküld érte. Nemcsak szabad hazajönni, hanem unszol: gyere haza!

Az evangélium is ezt jelenti. Isten nem azt kiáltja a világnak: reszketsetek, jön az ítélet! Nem az ítélettel jön felénk, hogy haza ne térhessünk, hanem az ítélet elől ment bennünket.

Nemcsak várja Isten a bűnös hazatértét, hanem hívja.

Nem véletlen, hogy a reformációt gyanútlanul elindító 95 tétel első szava – Térjete meg! – egybehangzó Jézus előző igéjével.

Ez az evangélium az én reménységem: nekem, bűnös embernek. Ez az evangélium a világ jövőjének záloga, a bűnös világénak. Ámen.

Kérjük a tisztelt olvasókat, hogy a januárban postázott értesítőben foglaltaknak megfelelően az ideai előfizetési díjat az esetleges elmaradásokkal együtt szíveskedjenek kiegyenlíteni, különben nincs módunk arra, hogy a jövő évben is elküldjük számainkat.

5 „»Menjete meg, és tanuljátok meg, mit jelent ez: Irgalmasságot akarok, és nem áldozatot.«”

Luther egyházképe a lipcsei vita tükrében

Lehetőségeink és kötelességeink a Reformáció 500 után

Luther Márton teológiai öröksége olyan páratlan kincs, amelyért nem lehetünk eléggé hálásak az egyház Urának. Számunkra, evangélikus keresztyének számára ennek megőrzése és átadása kiemelt és fontos küldetésünk. Nem azért, hogy mint egy „evangélikus szentet” mások fölé emeljük őt. Az sem volna helyes, ha valamiféle személyi kultusz övezné emlékét, maga tiltakozna ellene a legjobban. Sokkal inkább azért, mivel szavai, gondolatai hordozzák azt az örök igazságot, amelyre mindnyájan elhívást kaptunk.

A lutheri reformáció 500. évfordulója nem mutatott eleget ebből a teológiai gazdagságból. A patikamérlegesen kimért alkalmak, a nagyobb médiafigyelem és a szükséges kompromisszumok sem feltétlen segítettek. Persze azok számára, akik Páltól azt tanulták, hogy „hirdesd az igét, állj elő velem, akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő” (2Tim 4,2), Pétertől pedig azt, hogy „[e]llenben az Urat, a Krisztust tartsátok szentnek szívetekben, és legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet” (1Pt 3,15), némi reflektorfény nem lehet zavaró. Valószínű, hogy a helyi közösségekben, a gyülekezetekben számos tartalmas, a lényeghez szorosan kapcsolódó programot szerveztek, ám ha a

ha a nagy *egészet nézzük, érthető, hogy többekben maradt egy fajta hiányérzet*

nagy egészet nézzük, érthető, hogy többekben maradt egy fajta hiányérzet a jeles évfordulót követően. Lehetett volna jobban vagy másként? Nehéz erre válaszolni, sőt, ma már nem is így kell feltenni a kérdést. Két esetben bizonyosan

tévesen járnánk el. Egyfelől, és ez az előbb elmondottakból világosan következik, ha túlértékelnénk a jubileumi év eseményeit. Másfelől viszont legalább ekkora hiba, ha alábecsülnénk, mintha semmi sem történt volna. Arra pedig különösen érdemes odafigyelnünk, hogy Urunk kegyelméből most még nem késő a hiányosságokat pótolni.

Már csak azért sem, mivel a Luther életéhez vagy fontosabb irataihoz köthető, de már mindenfajta egyházi és világi protokolltól mentes újabb 500-as évfordulók remek lehetőséget kínálnak arra, hogy a reformátor gondolkodásmódjával, az evangéliumhoz kérlelhetetlenül ragaszkodó, abból jottányit nem engedő, máig érvényes tanításaival jobban megismerkedjünk. Ilyen volt taval a *Heidelbergi disputáció* (1518),¹ amely Luther monumentális életművében is jelentősnek mondható, hiszen e vitára gondosan szerkesztett tételeiben említi meg először egész életének meghatározó krédóját: a kereszt teológiáját. Idén pedig az 1519-es lipcsei vita nyújt remek hivatkozási alapot arra, hogy a reformátori teológia egy újabb szegmensét jobban megismerjük.

¹ Magyarul Nagybockai Vilmos fordításában olvasható. Luther Márton: *Heidelbergi disputáció*. Budapest, 1999, Magyarországi Luther Szövetség. /Magyar Luther Füzetek, 8./

Mit kezdünk egy 500 évvel ezelőtti eseménnyel, amelyről szinte egybehangzóan állítják a kutatók, hogy nem tartozott Luther legsikeresebb disputái közé? A kérdés létjogosultságát jelzi, hogy – visszaemlékezései alapján – ő is elégedetlenül távozott Lipsceből. Azért kerülhet fél évezred távolából mégis az érdeklődés középpontjába ez a vita, mert *minden nehézsége és viszontagsága ellenére lehetőséget adott Luther számára, hogy egy új egyházképet mutasson be*, melynek alapja a Szentírás bizonyágtételében keresendő. Ez pedig egészen más fénytörésbe helyezi a történeteket. Luther a középkori hagyománnyal szakítva az evangélium tanításához és az apostoli hagyományhoz nyúlt vissza. Vagyis az a bizonyos új egyházkép valójában nagyon is régi. A reformáció nem feltétlen újítást jelent, nem valami más, eddig nem ismertnek a kitalálást, hanem elsősorban helyreállítást. Ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk meg, hogy mindez mit jelent az ekkleziológia (egyházról szóló tudomány) összefüggésében.

Luther monumentális életművében is jelentősnek mondható,

az evangélium tanításához és az apostoli hagyományhoz nyúlt vissza.

Mi az ἐκκλησία (ekklészia)?

Ma már sokkal ritkábban hallom, de gyermekkoromban többször megütötte fületem az a szintagma, amely az olvasó számára sem lehet ismeretlen: szegény az eklészia. (Ennek igazságát a nagy számban szórványhelyzetben élő evangélikusok ma is meg tudnák erősíteni.) Ezúttal mégsem az egyházi közbeszédben megszokott sopánkodás miatt idéztük fel, hanem mivel ez a szóhasználatunkból már régen kikopott kifejezés bibliai gyökerű. Az ἐκκλησία (ekklészia) az újszövetségi bizonyágtételben 114 alkalommal fordul elő,² és eredeti értelmé szerint gyűlést, népgyűlést jelent. A profán világból átvett szó a keresztyének között hamar elterjedt, és az egyház vagy gyülekezet megnevezésére szolgált. A héber Biblia (Ószövetség) első görög nyelvű fordítása, a *Septuaginta* (LXX) néhány kivételtől eltekintve a héber קהל-*t* (káhál) fordítja így, amely szintén valamilyen egybegyülekezésre, leginkább Isten választott népének közösségére utal. Az ἐκκλησία (ekklészia) az ἐκκαλέω (ekkaleó) igéből képzett főnév, amelynek alapjelentése: valamilyen célra a többiek közül *kihívottak közössége. Ennek értelmében az egyház a mulandó és ítélet alatt lévő világból az örökkévalóságra elhívottak közössége.*

Az egyházról szóló tanítás helye a teológia tudományában hagyományosan a szótériológia, amely megváltástant jelent. Az evangélium rövid összefoglalása az egyik legősibb hitvallásunk

az egyház a mulandó és ítélet alatt lévő világból az örökkévalóságra elhívottak közössége.

2 Bachmann, Horst – Slaby, W. A. (szerk.): *Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece. Computer Concordance to the Novum Testamentum Graece.* Berlin – New York, 1985, Walter De Gruyter, 586.

alapján így hangzik: Jézus Krisztus Isten Fia Megváltó. *Megváltó, vagyis σωτήρ (szótér). A σωτήρ (szótér) a σωζω (szózdó) igéből ered, amelynek jelentése: megment, kiment. Szoktuk az üdvözítő szót is használni a σωτήρ (szótér) fordításaként, amely ugyan nem helytelen, de zavaró és félrevezető lehet, mivel nem jelenik meg benne a krisztusi szabadítás árnyoldala: a bűn, az elveszettség és a halál, amelyet manapság amúgy is divatos elhallgatni. A σωζω (szózdó) ige nemcsak az üdvösség „magasságára”, hanem a bűn „mélységére” is rámutat. A σωτήρ (szótér) nem más, mint aki a bűn mélységéből kiránt, kiemel. Valójában a halálból az életre menekülésről van szó, amelynek a „színtere” a gyülekezet közössége.*

A Szentlélek teremti az egyházat az evangélium által

A szótériológia fő vizsgálódási területe a Szentlélek munkája, amely kéz a kézben jár az egyházzal szóló tanítással. E kettő találkozásának legszebb és legtokéletesebb példáját *A kis káté* 3. hitágazat-magyarázatából ismerjük: „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem Őhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, Ő világosított meg ajándékaival, Ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben, ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben. Ebben az egyházban nekem és minden hívőnek naponként minden bűnt bőséggel megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt, és nekem minden Krisztusban hívővel együtt örök életet ad. Ez így igaz!”³ (Kiemelés – W. G.)

Ezért ünnepeľjük pünkösdkor az egyház születését. Ekkor döbrentek rá a tanítványok a Lélek tüzeben, hogy *a kereszt nem a csúfos kudarc, hanem a győzelem jele*, és hogy milyen hatalmas reménységre kaptak elhívást Krisztus áldozata által. A Lélek segíthet a mi erőtlenségünkben (vö. Róm

8,26) is, hogy meglássuk, kik vagyunk valójában, és mit tett értünk a mindenható és irgalmas Isten. Jézus ezért nem engedte sehová a tanítványait, amíg a Szentlélek el nem jött hozzájuk. János evangéliumának végén így biztatta őket: „»Ve-

a kereszt *nem a csúfos kudarc, hanem a győzelem jele,*

gyetek Szentleket!»” (Jn 20,22) Korábban pedig ezt mondta nekik: a Szentlélek „szetekbe juttat mindent” (Jn 14,26). Az ember feledékeny, pontosabban emlékezete erősen szelektív. Amitől a lehető leggyorsabban szabadulni kellene, sokszor évekig, évtizedekig emészt, amit viszont örökre szívébe kellene zárnia, azt hamar elfeledi. (Mária, Jézus Urunk édesanyja a pásztorok szavait [Lk 2,19] és tizenkét éves fiának válaszáat is a szívében őrizte [Lk 2,51].) Evangélikus koráljaink híven tanúskodnak arról, hogy milyen áldott ez az emlékezés. A teljesség igénye nélkül néhány jól ismert szöveget idézünk: „Jézus, édes emlékezet, / Te adsz szívünknek örömet, / Se méz, se semmi nem lehet, / Jelenlétednél édesebb.” (ÉÉ 360) „Jézus, szenvedésedről / Mostan elmélkednem, / Erőt,

3 Pröhle K. ford. Luther Márton: *A kis káté*. In *Luther Márton négy hitvallása. A keresztény ember szabadságáról, A kis káté, A nagy káté, A keresztény hit főtételei*. Budapest, 1983, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 88.

áldást mennyekből / Lelked adjon nékem! / Jelenj meg most szívemnek / Ama nagy kínodban, / Mellyel voltál lelkemnek / Orvosa holtodban!” (EÉ 204) „Mikor terád emlékezem, / És nevedről elmélkedem: / Betöltesz új reménységgel, / Túláradó örvendéssel, / Ó, Jézusom, ó, Jézusom!” (EÉ 380) Az emlékezés biblikus értelemben nem múltba révedés csupán, nem egyszerűen „visszame-rengés régi korok árnyai felé”, hanem annak belátása és megvallása, hogy aki egykor életet adott nekünk, és mind ez idáig kegyelmesen megtartott minket, ma és ezután is csak ő segíthet rajtunk, senki és semmi más.

Az egyháznak Jézus a fundamentuma

Az evangéliumok egyik legfontosabb utalása az egyházra így hangzik: „»Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem majd fel egyházamat. . .«” (Mt 16,18) Vajon Péter személyéről mondta ezt Jézus? Bizonyosan nem. Néhány igeverssel később, amikor szolgálatának lényegéről, vagyis a keresztről tanúskodik, Péter éppen tiltakozik ellene: „»Uram, ez nem történhet meg veled!«” (Mt 16,22) Jézus pedig az őt akadályozni igyekvő tanítványnak keményen szól: „Távozz tőlem, Sátán. . .” (Mt 16,23) Nyilván sem kőszikla nem volt Péter, sem pedig sátán. Ez utóbbi esetben az emberek szerinti gondolkodásmódját minősítette Jézus gonosznak, ezért kérte arra, hogy álljon félre az útjából. Amikor pedig korábban boldognak nevezte őt a Mester, akkor a Lélek által szól: „»Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.«” (Mt 16,16) Jézus ekkor így erősítette meg: „Boldog vagy, Simon, Jóna fia, mert nem test és vér fedte fel ezt előtted, hanem az én mennyei Atyám.” (Mt 16,17) Pál szerint senki nem mondhatja Jézust Úrnak, csakis a Szentlélek által (vö. 1Kor 12,3). Vagyis nem Péter vagy a többi apostol személye a szikla, hanem a Lélek által hangzó bizonyosságtétel a Krisztusról. Ezen állt és áll az egyház. „Mert más alapot senki nem vethet a meglevőn kívül, amely a Jézus Krisztus” – vallja az apostol (1Kor 3,11). „Az a kő, amelyet az építők megvetettek, az lett a sarokkő” – mondja a zsoltáros (Zsolt 118,22). *Mind az Ó-, mind pedig az Újszövetség egységesen tanítja, hogy az egyháznak Jézus Krisztus a fundamentuma, ezért a „pokol kapui” sem diadalmaskodhatnak rajta.*

Az egyház Isten egyháza, Krisztus egyháza

Az ἐκκλησία Istené. Az apostolok cselekedeteiről szóló könyvben jelenik meg először: „»Viseljetek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé tett titeket a Szentlélek, hogy legeltessétek az Isten egyházát [τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ⁴], amelyet tulajdon vérével szerzett.» (ApCsel 20,28 [Kiemelés – W. G.] Pálnál visszatérő gondolat, hogy a Messiás tulajdon vérével váltja meg egyházát. Az Úr szemében ezért drága kincs az egyház, és ezért értékes minden egyes gyülekezet, mivel egyszülött Fia életének feláldozásával szerezte meg. Az egyház Istenhez tartozik. Ebbe az irányba mutat az első korinthusi levél ajánlása is: „[.] Isten gyülekezetének [τῆ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ], amely Korinthusban van, a Krisztus Jézusban

4 Vö. 1Kor 10,32; 1Kor 11,16.22; 1Kor 15,9; Gal 1,13; 2Thessz 1,4; 1Tim 3,5.15.

megszentelteknek” (1Kor 1,2 [Kiemelés – W. G.]). Nem az evangélikusoknak, a reformátusoknak vagy épp a római testvéreknek, hanem Istennek van egyháza, mindnyájan őhozzá tartozunk.

Ritkábban fordul elő, de találunk rá utalásokat az újszövetségi bizonyágtételben, amikor e birtokos szerkezetnek Jézus az alanya: „Köszönt titeket Krisztus minden gyülekezete [αἱ ἐκκλησιαὶ πᾶσαι τοῦ Χριστοῦ].” (Róm 16,16) Ez a kifejezés is arra emlékeztet és figyelmeztet, hogy nem a saját ügyünkről van szó, hanem más munkájába álltunk be. „Mert tied az ügy, Mesterünk,

/ Nem a miénk, te légy velünk, / Légy oltalmunk és gyámolunk! / Mi benned bízva harcolunk.” (EÉ 259) Magunkra nézve túl sok reményünk nem volna, de az egyház sorsa az Úr kezében van, amelyet ő soha nem hagy elveszni.

Istennek van egyháza, mindnyájan őhozzá tartozunk.

Az egyház Krisztus teste

Ez a kép az egyházzal Pálnál többféle értelemben szerepel. Az efezusi levélben, amely témánk szempontjából megkerülhetetlen, így fogalmaz az apostol: „Az ő lábai alá vetett mindent», és őt tette mindenek felett *fővé az egyházban*.” (Ef 1,22 [Kiemelés – W. G.]) Ehhez hasonló formát találunk a kolosséi levél Krisztus-himnuszában: „Ő a feje a testnek, az egyháznak...” (Kol 1,18 [Kiemelés – W. G.]). A legtöbben mégis a korinthusi levél tanítását idézik: „Mert ahogyan a test egy, bár sok tagja van, de a test valamennyi tagja, noha sokan vannak, mégis egy test, ugyanúgy a Krisztus is.” (1Kor 12,12 [Kiemelés – W. G.]) Ezek a képek árnyalatokban ugyan eltérnek egymástól, de egy irányba mutatnak.

Néhány évvel ezelőtt a lelkeszi munkaközösségek összejövetelére valaki az alábbi témajavaslatot vetette fel: „Az egyház Krisztus teste és/vagy szervezet?” Valóban izgalmas kérdés, hogy ebben az esetben melyik kötőszó használata indokolt. *Annyi bizonyos, hogy azt a valóságot, amelyet az apostol Krisztus testével azonosít, nagyon nehéz, sőt lehetetlen emberileg keretezni.* Akkor vessük el a teljes szervezeti struktúránkat? Népszerű lenne igennel válaszolni, de nem járnánk el helyesen. Már a Szentírásban is számos utalást találunk arra, hogy valamiféle rend kialakult a gyülekezetekben, például az egyes alkalmak, összejövetelek kapcsán (1Kor 14), de az egyházi tisztségviselőkkel összefüggésben is (1Tim 3,1–13). Ennek ellenére sem lehet Krisztus testét emberi felépítményekbe, vagyis a szemmel láthatatlan valóságot a látható keretek közé szorítani, hanem az egyház életét, mindennapjait kell úgy alakítanunk, hogy minket és másokat is emlékeztessen arra, hogy keresztyének, vagyis krisztusiak vagyunk. Nem szabad félnünk attól sem, hogy Lutherrel együtt magunktól is megkérdezzük: „*Akiket egyháznak nevezel, valójában egyház-e?*”⁵ (Kiemelés – W. G.)

5 Jakabné Csizmazia E. – Weltler Ö. – Weltler S. ford. Luther Márton: A szolgáló akarat. 2. jav. kiad. Budapest, 2006, Magyarországi Luther Szövetség, 71. /Magyar Luther Könyvek, 11./

Az egyház Krisztus menyasszonya

Az efezusi levélnek a házastársak intéséről szóló részlete is értékes utalásokat tartalmaz. „Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, mint az Úrnak; mert a férfi feje a feleségnek, ahogyan Krisztus is feje az egyháznak, és ő a test üdvözítője is. De amint az egyház engedelmeskedik Krisztusnak, úgy engedelmeskedjenek az asszonyok is a férjüknek mindenben. Férfiak! *Úgy szeressétek feleségeteket, ahogyan Krisztus is szeretete az egyházat, és önmagát adta érte, hogy a víz fürdőjével az ige által megtisztítva megszentelje; így állítja maga elé az egyházat dicsőségben, hogy ne legyen rajta folt, vagy ránc, vagy bármi hasonló, hanem hogy szent és feddhetetlen legyen.*” (Ef 5,22–27 [Kiemelés – W. G.])

Nem tudom, hogy a mai korszellem közepette melyiket nagyobb kihívás képviselni: azt, amit az apostol ebben a rövid szakaszban férfi és nő kapcsolatáról (és a házasságról) vagy inkább azt, amit Krisztus egyházáról mond. Nekünk most ez utóbbival kell foglalkoznunk. Jézus (a Vőlegény) és egyháza (a menyasszonya) között erős szeretetkapcsolat van. A Vőlegény tiszta és szent, a menyasszony ellenben csúnyácska: ruhája foltos, arca csupa ránc. *A Vőlegény mégis szereti, sőt önmagát adta érte.*

Az itt szereplő két kifejezés, a σπίλος (folt) és a ρυτίς (ránc) ritkán fordul elő az Újszövetségben. Előbbi ezen kívül még egy helyen: 2Pt 2,13-ban, az utóbbi pedig csak itt, az efezusi levélben. Mindkét szónak ismert az átvitt értelme, amely a bűnre vonatkozik. Ettől tisztítja meg a Vőlegény (a Krisztus) a víz fürdőjével az ige által menyasszonyát (az egyházat), hogy eltűnjék róla a folt és a ránc. A víz fürdőjének és az igének az említésével az apostol egyértelműen a keresztségről tanúskodik, amely nem egyszerűen víz, hanem Isten igéjével együtt használt víz: az életnek kegyelemben gazdag vize, és „»a Szentlélekben való újjászületés fürdője«”⁶ (vö. Tit 3,5), amely által Isten megtisztít a bűntől és új életet ad. Amikor Pál szakadásokat látott szeretett gyülekezetében, amikor a hívek közt megjelent a pártoskodás, nem „mentálhigiénés foglalkozást” vagy „konfliktusmegoldó tréninget” szervezett számukra, hanem emlékeztette őket arra, hogy mit tett velük Krisztus. Soha nem vonta kétségbe a pogány múlt bűneibe visszaeső korinthusiak megtérésének valódiságát, inkább felidézte feledékeny hívei előtt a kereszten értük szenvedő Krisztus alakját, hisz mindnyájan ennek a Jézusnak a nevére kereszteltek meg (vö. 1Kor 1,13). Abban bízott az apostol, hogy a kezdetet látva a végcél is felragyog előttük. A keresztség szilárd fundamentum, keresztyén életünk eszkatológiai távlatának kiindulópontja, „startköve”, amely Isten hűségéről tanúskodik. „Ha egyesek hűtlenné váltak, vajon az ő hűtlenségük megszünteti-e Isten hűségét? Szó sincs róla! Sőt azt kell mondanunk: igaz az Isten, az emberek pedig valamennyien hazugok” – vallja az apostol (Róm 3,3–4a). Bonhoeffer is így énekelt: „Ő hű lesz, bármit hozzon a jövő.” (EÉ 355) Ezért – Luther szerint – a megtérés valójában a keresztséghez való visszatérés. *A keresztség az egység szentsége. Szent unió, mely úgy kapcsol össze transzcendens értelemben a mégis közel lévő Szenttel, a Krisztussal, hogy egyúttal közösséget terem a gyülekezet tagjaival, a szentekkel.*

6 Pröhle K. ford. Luther: *A kis káté...* (3. jz.), 93.

Krisztusban elrendeződhetnek közös dolgaink. A benne való élet még őseink ádáz harcait is képes békévé oldani. Jézus, amikor húsvét után megjelent övéinek, megállt középen, és így köszöntötte a félelem miatt bezárkózó tanítványait: „Békesség néktek!»” (Jn 20,19) Ez pedig már nem a korban jól ismert üdvözlési forma volt, nem egy megszokott *salom!*, hanem drága véren megpecsételt evangélium: testamentum. A kolosséi levélben is azt olvassuk, hogy „minden tekintetben ő legyen az első.” (Kol 1,18) Ahol ő áll a középpontban, ahol minden tekintetben ő az első, ott a közösség egységéért már nem kell küzdeni, mert Isten ajándékeként elnyerjük. Az Úr egyháza az a hely, ahol az egymástól nagyon távol lévők is egységbe kovácsolja a Lélek az evangélium által. Ahol átélhetjük a békességet Istennel, egymással és önmagunkkal is. Ennek az egységnek és békességnek az alapja nem a mi nyitottságunk, hanem Isten szeretete és hozzánk lehajló kegyelme, vagyis az ő nyitottsága! Az egyház lehet sokszínű közösség abban az értelemben, hogy a benne élők különböző háttérből érkeztek, más-más talentumokkal, *de halálos veszedelem, ha sokszínű akar lenni abban az értelemben is, hogy mit tanít Krisztusáról, és milyen reménységre hív.*

Egy, szent, egyetemes és apostoli egyház

„[...] Luther felfogása szerint az egyház egy transzcendens valóságnak az immanens világban való megjelenési formája, ami éppen ezért kettős természettel bír.”⁷ Egyszerre láthatatlan (*ecclesia invisibilis*) és látható (*ecclesia visibilis*). A szemmel nem látható és értelemmel meg nem ragadható lelki valóság látható gyülekezeti formában jelenik meg a világban. Benne és általa van jelen, de nem azonos vele. Meg kell különböztetnünk e kettőt, de el nem szakíthatók egymástól. Lutherre hivatkozva nem lehet tagadni, hogy Krisztus egy népnek szánta egyházát itt a földön.

Meg kell különböztetnünk e kettőt, de el nem szakíthatók egymástól.

Jézus főpapi imájában azért könyörög, hogy a benne bízók egyek legyenek. (vö. Jn 17) Ennek értelmében az igazán hívők láthatatlan egységén túl az egyház látható egységéért is fáradozunk, hiszen a minket érő különféle kihívásokra

az elszakadás, az elkülönülés helytelen és rossz válasz, nem pedig krisztusi.

A lélekben egy láthatatlan közösséget alkotók nem lehetnek meg a látható egyház nélkül, akkor sem, ha onnan kitesztítják őket. „Luther ezért égette el nyugodt lelkiismerettel az őt kiközösítő pápai bullát, és ezért vallotta magát élete végéig az »una, sancta catholica et apostolica ecclesia« tagjának. Azt mondta, hogy a pápának nincs hatalma arra, hogy őt az »egy, szent, katolikus [azaz egyetemes] és apostoli egyházból« kiközösítse, mert ehhez a pápának Istennek kellene lennie, hogy keresztségét – ami által felvétetett az egyházba – meg nem történté tegye. Azt persze elismerte, hogy a pápának de facto módja van kizárni őt a fennhatósága alatt álló egyházszerkezettől, de ez az egyházszerkezet nem azonos az *Apostoli hitvallás*ban említett »*catholica ecclesia*«-val, magyarrá fordítva: »*egyetemes anyaszentegyház*«-zal, mert ez utóbbi

⁷ Vég helyi Antal: *Szükség van-e az egyház látható egységére?* <https://archiv.evangelikus.hu/teologia/veg helyi-antal-szukseg-van-e-az-egyhaz-lathato-egysegere> (letöltve: 2019. augusztus 12.).

lelki valóság, és mint ilyen, láthatatlan. Ugyanilyen láthatatlan lelki valóságot jelöl a *Niceai hitvallás* is, amikor úgy fogalmaz, hogy »credo unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam«: »hiszem az egy, szent, egyetemes és apostoli egyházat.«⁸

A lipcsei disputa⁹

E tanulmány kereteit meglehetősen szétfeszítené, ha ennek a találkozóznak az előzményeit, lefolyását, valamint hatástörténetét megpróbálnánk bemutatni és értékelni. Mivel erre nem vállalkozhatunk, ezért a témánk szempontjából leginkább releváns részleteket emeljük ki az 500 évvel ezelőtti eseményekből.

Luther lipcsei megjelenését még a hozzá közelállók – például Spalatin – is ellenezték. Luther ridegen, már-már könyörtelenül válaszolt az aggódó barátoknak: „*Könyörgöm, ha az evangélium igazságáról gondolkodsz, csak azt ne hidd, hogy ügyével foglalkozni lehet veszekedések, megbotránkozás, forrongás nélkül. Kardból nem faragatsz tollat, háborúból nem teremthetsz békét. Isten szava kard, háború, megbotránkozás, romlás, méreg, medve az úton, oroszlán az erdőben...*” (Kiemelés – W. G.) Az eddig visszafogottan viselkedő Luther ezúttal hajthatatlannak bizonyult: „»Most vonz az Úr, és nem kellettlenül követem őt.«”¹⁰

Amikor 1519. június 24-én Karlstadt, Luther és Melanchthon Lipcsébe érkeztek, egy bal eset következtében Karlstadt szekérérről levált az egyik kerék, ő lezuhant a szekérről, és olyan szerencsétlenül esett, hogy horzsolásokat és zúzódásokat szenvedett, amelyek miatt orvosi kezelésre szorult. Ha ez még nem lett volna elég, Luthert és barátait a lipcseiek hűvös közönytől, sőt gyűlölettel fogadták, és minden lehetséges módon éreztették velük, hogy nem kívánatos személyek a városban. Ennek a találkozóznak az előjelei tehát semmi jót nem sejtettek. A vita egyébként három hétig tartott (július 16-án lezárult). Luther és Eck a második héten találkoztak. Az első és a harmadik héten Eck Karlstadtal vitázott.

Luther lipcsei tézisei több ponton mutatnak hasonlóságot a 95 tételben megfogalmazott állításaival. Mindkettő az Úr igéjével kezdődik. A 95 tétel így: „Mikor Urunk és Mesterünk, azt mondta: »Térjete meg!«, azt akarta, hogy a hívők egész élete bűnbánatra térés legyen (Mt 4,17).”¹¹ Az első lipcsei tézisben ez áll: „»Minden ember naponta vétkezik, azonban bűnbánatot

Az eddig visszafogottan viselkedő Luther ezúttal hajthatatlannak bizonyult:

8 Véghelyi: *Szükség van-e...* (7. jz.) (letöltve: 2019. augusztus 12.).

9 *Disputationen. Három vitairat. II. Lutherrel találkozunk.* Pápa, 2011, Weltler Sándor magánkiadása, 19.21. 1986-ban Weltler Ödön Luther 3 vitairatáról tartott előadást német nyelven Budapesten. Ezek az előadások kéziratban maradtak fenn, amelyeket Weltler Sándor a reformáció 500. évfordulójára szánt sorozatában két nyelven, németül és Varga-Gedő Kinga fordításában magyarul, nyomtatásban megjelentetett.

10 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 33.

11 Zsigmondy Á. ford. *A 95 tétel.* <https://mek.oszk.hu/00200/00203/00203.htm> (letöltve: 2019. augusztus 31.).

gyakorol Krisztus tanítása szerint: 'Térjete meg!' «" (Mt 4,17). A 10. lipcsei tétel szerint „»[e] gészen bizonyosan igaz, hogy Krisztus érdeme az egyház valódi gazdagsága”, amely hasonló az 1517-ben közzétett 62. tétel igazságához, amely szerint az egyház igazi kincse Isten szent evangéliuma.¹²

Feltűnő, hogy a búcsút, amelynek a 95 tételben még nagy teret szentelt Luther – csaknem 60 tézisben tárgyalta –, a lipcseiek közt csak röviden említi (11. és 12. tézis), és pedig szigorú, elutasító módon. „»Azt állítani, hogy a búcsú jó, örültség, [...] minden keresztyénnek el kell vetnie a búcsút az ezzel való visszaélés miatt, mert az Úr mondja (Ézs 43,25): 'Én, én vagyok az, aki eltörlöm álnokságodat önmagamért, és vétkekre többé nem emlékezem.' [«] Ezzel Luther már itt hangsúlyozni akarta, amit később újra és újra kiemelt: nincs igényünk a kegyelemre és a megbocsátásra. Nélkülöm, sőt ellenemre üdvözített engem az Úr.”¹³ Valóban, Lipcsében a búcsúról csupán kevés szó esett. Egyszerűen azért, mert ezt maga Eck is semmibe vette. Róma, korábbi tévedését belátva, egyszerűen ejtette a kérdést, a nemrég még híres búcsúprédikátor, Johann Tetzel pedig ekkorra már mindenki által elfeledve, súlyos betegen feküdt egy lipcsei kolostorban.

Ma teljes az egyetértés a kutatók között, hogy mind közül a 13. lipcsei tétel a legfontosabb, amelyben Luther a következőket vallja meg: „»Azt, hogy a római egyház az összes többi felett áll, az utóbbi 400 évben keletkezett kőbe vésett pápai határozatok igazolják, amelyekkel szemben az azt megelőző 1100 év hiteles története, a Szentírás szövege és az összes közül a legszentebb, a niceai zsinat határozata tanúskodik.»” (Kiemelés – W. G.)¹⁴ Ez a tézis valódi mestermunka! Luther kora egyház-

zának tévelygéseit, az egyház első évezredének hiteles történetével igazolja, mely az Írással is egyezik. Aki eddig a hit legfőbb kérdéseinek a világosságáért fáradozott, most az egyházi al-

a 13. lipcsei tétel a legfontosabb,

kotmány alapvető és megkérdőjelezhetetlennek tartott tételeivel szállt szembe. Ez pedig itt, Lipcsében történt meg először nyilvánosan.

Eck ebben a vitában nem meggyőzni, hanem legyőzni akarta ellenfelét, ezért „huszitanak” bélyegezte őt, mivel nézetei, különösképpen az, ami a pápát és az ő hatalmát illeti, nagy hasonlóságot mutattak a konstanzi zsinaton elítélt Husz János tanaival. Luther az eretnokség vádját határozottan visszautasította, bár a jelenlévők nagy csodálkozására és látható felháborodására kijelentette: „[...] Husz János és a husziták hittételei között sok valóban keresztyéni és evangéliumi van, melyeket az egyetemes egyház nem vethet el, így pl. a következő tétel: csak egy egyetemes egyház létezik.”¹⁵ (Kiemelés – W. G.) Ezzel *expressis verbis* kimondta, hogy a konstanzi zsinat több ponton is tévedett, ami felfoghatatlan skandalum volt a jelenlévők többsége számára. Ecknek e témakör

12 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 41.

13 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 41.43.

14 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 43.

15 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 45.

végén elmondott szavai ezt hűen tükrözik: „»Én mondom Önnek, nagytiszteletű atya, ha azt hiszi, hogy egy törvényes módon összeült zsinat tévedett vagy téved, akkor Ön olyan számomra, mint egy pogány vagy vámszedő. Hogy mi az eretnokség, szükségtelen itt fejtegetnem.«”¹⁶ Luther kijelentése azért is „volt olaj a tűzre”, mivel a szász nemesség még nem feledte el a huszita hadjáratokat, sem azok rettenetes következményeit, így aki Lipcsében akárcsak egy-két jó szót is szólt Husz érdekében, azt a lipcseiek nemcsak megtagadták, hanem el is átkozták. Ebben a kérdésben tehát nem került sor megegyezésre.

A második téma, amiről Luther és Eck hosszasan vitakozott, az egyház lényegéről szólt. Itt is áthidalhatatlanok voltak az ellentétek. Eck számára az egyház egy intézmény volt, amelyet a pápa képvisel és irányít. Ez az egyház pedig római, és más ezen kívül nem létezik. Luther szerzetesként egy ideig ugyanezt a véleményt képviselte, azonban az Írást tanulmányozva, és abban egyre jobban elmélyedve ettől lényegesen eltérő meggyőződésre jutott. „Már a lipcsei vita előtt tanította: »Bárhol is hirdetik az Isten igéjét, és hisznek benne, ott van az igazi hit, a rendíthetetlen szikla. Ahol a hit – ott az egyház; ahol az egyház, ott van Krisztus menyasszonya; ahol Krisztus menyasszonya, ott van minden, ami a vőlegényhez tartozik. Így a hit mindent birtokol, ami a hiten nyugszik: a kulcsokat, szentségeket, hatalmat és minden mást.«”¹⁷ (Kiemelés – W. G.) Számára tehát az egyház nem intézmény, sem nem szervezet, hanem Krisztus menyasszonya. Élő, pulzáló és nem halott! *Olyan gyülekezetekből álló közösség, amely az ígére hallgat és belőle él.*

Luther nem szerette az egyházzól szóló érthetetlen beszédet. Túlságosan elterjedt ugyanis az a nyomorúságos nézet, amely alapján sokan a felszentelt épületre és törvényes területre gondoltak. *Száma az egyház hívók közössége, gyülekezet vagy Isten népe volt, legszívesebben szent keresztyénségnek nevezte, olyannak, aki él, lélegzik:* „»Ahol Isten szavát hirdetik és hiszik, az az egyház, ezért nevezik a hit birodalmának, mert királyát nem látják, hanem ő maga a hit tárgya. Ők azonban (Eck és társai) a látható dolgok birodalmát alkotják meg belőle, azáltal, hogy neki látható vezetőt adnak. *Nem tudom, hogy a hit el tud-e szenvedni más vezetőt, mint Krisztust«*”. (Kiemelés – W. G.)¹⁸ Az egyház szentségének lényege ezért Isten igéjében és az igaz hitben rejlik. Ebben áll az egyház egysége is, amelyet nem szemlélni, hanem hinni kell. Szélességét és határait nem az emberi ítélet és elmarasztalás határozza meg: „»[...] a történelem folyamán egyeseket Isten népének és szenteknek hívtak, mégsem voltak azok, mások viszont, nem Isten népének és szentjeinek hívtak, és mégis azok voltak. *Az egyház elrejtett egyház.«*” (Kiemelés – W. G.)¹⁹

Összességében elmondhatjuk, hogy Luther harca nem a katolikus egyház ellen irányult, hanem a pápaság ellen, mert az a keresztyénség igazi egységét, a Krisztusban hívők valódi közösségét tette lehetetlenné. Amit Luther először Lipcsében képviselt és tanított, később félreérthetetlen világossággal a hitvallási iratainkban is megjelent.

16 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 47.

17 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 47.

18 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 49.

19 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen...* (9. jz.), 59.61.

Az egyházzól szóló tanítás a hitvallási irataink tükrében

Luther szerint az egyház (*ecclesia*) és a szentek közössége (*communio sanctorum*) ugyanazt jelenti. A két kifejezés egymást értelmezi. A reformáció korában a *Kirche* szóval jelölték az egyházat, amelyet Luther nem szeretett, mert hallatán az egyszerű hívek a felszentelt épületre, a szervezetre, a hivatalra asszociáltak, amely nem lényegtelen, de nem adja vissza azt a valóságot, amelyet korábban bőven kifejtettünk a Szentírás és az ökumenikus hitvallások alapján. Ma-napság divattá vált a közismert négy *solához*,²⁰ amelyek alkalmasak Luther teológiai örökségének összefoglalására, újabbakat hozzátenni.²¹ Nem szeretnénk, ha ezen az úton tovább haladva, néhány év múlva már ezt is a felsoroltak közt találnánk: *sola structura* (egyedül a felépítmény).

A nagy kátében Luther egészen személyesen fogalmaz: „Hiszem, hogy él a földön egy szent nép és gyülekezet: csupa szent, egy fő, Krisztus alatt, a Szentlélek hívta egybe, egy a hite, a szándéka és a gondolkodása, sokféle adománya van, de egységes a szeretetben, nincs benne szakadás és elkülönülés. Én is egyik része és tagja vagyok, minden javainak élvezője és részestársa. A Szentlélek vitt oda, és illesztett testébe úgy, hogy meghallottam és hallgatom Isten igéjét; mert így kezdünk bejutni. Azelőtt ugyanis egészen az ördögé voltunk, sem Istenről, sem Krisztusról nem tudunk semmit. A Szentlélek pedig szent gyülekezetével, keresztyénységével marad az ítélet napjáig.”²² (Kiemelés – W. G.) Oly jó és kívánatos volna, ha az igaz egyházzól gondolkodva az egyre bonyolultabb összefüggések helyett mi is így tudnánk gondolkodni és vallani, rácsodálkozva újra és újra mindarra, amit a reformátor az egyik igazán veretes hitvallási iratunkban, a *Schmalkaldeni cikkekben* ilyen egyszerűen hagyott ránk: „Mert – Istennek hála – a hétéves gyermek is tudja, hogy mi az egyház: A szent hívók és »azok báránykák, akik hallgatják Pásztoruk hangját« (In 10,3).”²³

Melanchthon is ehhez hasonló tömörséggel ír az egyházzól az ágostai hitvallásban (CA 7,1–2): „Tanítják továbbá, hogy az egy szent egyház minden időben megmarad. Az egyház pedig a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki. Az egyház valódi egységéhez elegendő egyetérteni az evangélium tanításában és a szentségek kiszolgáltatásában.”²⁴

Ebből következik, hogy nincs új vagy másik egyház, hanem az egy, szent és egyetemes (katolikus) egyház van. Luther nem volt egyházalapító. Ez a privilégium ugyanis egyedül Krisztusé.

20 *Solus Christus* (egyedül Krisztus), *sola fide* (egyedül hit által), *sola gratia* (egyedül kegyelemből), *sola Scriptura* (egyedül a Szentírás). Ezek a kifejezések nem Luthertől származnak. Neki valójában egy *solája* volt, amely mind a négyet összefoglalja: *sola crux*, vagyis egyedül a kereszt.

21 Ilyen például a *Soli Deo gloria* (Egyedül Istené a dicsőség). Sokan szeretik ezt a mondatot – valódi meggyőződés nélkül – mindennek a végére odabiggyeszteni, még akkor is, ha előtte egészen más, emberi dolgokról volt szó.

22 Pröhle K. ford. Luther Márton: A nagy káté. In *Luther Márton négy hitvallása...* (3. jz.), 202.

23 Pröhle K. ford. Luther Márton: A keresztyén hit főtételei vagy más néven a Schmalkaldeni cikkek. In *Luther Márton négy hitvallása...* (3. jz.), 305.

24 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás*. Budapest, 2008, Luther Kiadó, 24. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 2./

Luther egészen haláláig az egy, szent, egyetemes (katolikus) és apostoli egyház tagjának vallotta magát. Ebben az egyházban az evangéliumot tisztán tanítják. Az evangélium itt nem a Máté, Márk, Lukács és János által lejegyzett 4 újszövetségi iratra utal. Nem négy, hanem egy evangélium van valójában, amelyről a szentírók egységesen tanúskodtak, és amelyet így foglaltunk össze: Jézus Krisztus Isten Fia, Megváltó: vagyis a kereszt. Ezt minden időben hirdetni nem lehetősége, hanem kötelessége az egyháznak, amiként a szentségekkel (a keresztséggel és az úrvacsorával) való helyes szolgálat is.

Az egyház ismertetőjegyei

Luther 1539-ben *A zsinatokról és az egyházzól* címmel írt könyvében az egyház hét ismertetőjegyét nevezi meg.

1. Isten ígéje. *Az íge „a főszentség”*. „[E]z szüli, tartja, táplálja, erősíti az egyházat, ahogy azt Szent Ágoston is mondja: *Ecclesia verbo Dei generatur, alitur, nutritur, roboratur.*”²⁵

2. A keresztség. Az Isten ígéjével együtt használt víz, a Szentlélekben való újjászületés fürdője, amely végzi a bűnök bocsánatát. Ez az ígélet pedig csecsemőknek és gyermekeknek is szól. A keresztségben Isten lép hozzánk, Isten keresztel. Ő adja kegyelmének végtelen gazdagságát.

3. Az oltáriszentség. Az úrvacsorában a kenyér és a bor Jézus Krisztus valóságos teste és vére. Ez a test és vér értünk adatott, bűneink bocsánatára. Ahol ezt gyakorolják, ott bizonyosan jelen van Isten egyháza.

4. A kulcsok hatalma. Ezt is maga Krisztus ruházta egyházára, hogy feloldozza vagy megköttözze a bűnöket. „[E]z abban áll, hogy valahányszor keresztény ember vétkezik, megbüntetik, ha nem javul meg, megköttözik és kizaszítják, ha viszont megjavul, felmentik (Mt 18,15–16).”²⁶ (Ehhez kapcsolódik a gyónás, amelyet Luther az előbbiekhöz hasonlóan Isten áldott kegyelmi eszközének tartott, és haláláig vallotta, hogy semmiképpen nem szabad eltörölni, sőt oktatni és tanítani kell. A gyónásban ugyanis hazugság nélkül elmondhatjuk bűneinket, és azokból feloldozást nyerhetünk. Ezt nem szabad megvetnünk, hanem mint az előbbieket is, nagy becsben kell tartanunk.)

5. A hivatalos szolgák. Az egyházban szükség van püspökökre, lelkipásztorokra, hogy az igehirdetés szolgálatát és a szentségek kiszolgáltatását az egyház nevében, Jézus parancsára elvégezzék. Luther Pál apostolra hivatkozik: „És ő adott némelyeket apostolokul, másokat prófétákul, ismét másokat evangélistákul, vagy pásztorokul és tanítókul stb.«” (Ef 4,11) Ezeket a feladatokat nem lehet az egész közösségnek adni, ezért kell, hogy egy emberre bízzák, egynek a kezébe adják.”²⁷ Pál sem engedett bárkit e speciális és nagy felelősséggel járó területre, hanem

25 Büki Zs. – Gromon A. – Márton J. ford. Luther Márton: *A zsinatokról és az egyházzól*. In Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*. 2. köt. *Felelősség az egyházért*. Budapest, 2017, Luther Kiadó, 651.652.

26 Luther: *A zsinatokról és az egyházzól...* (25. jz.), 653.

27 Luther: *A zsinatokról és az egyházzól...* (25. jz.), 655.

alkalmas és megbízható embereket kellett keresni, és fel kellett készíteni őket a szenteknek való szolgálatra.

6. Az imádság. Egy kortárs lelkész szerint a szavak erősek, a gondolatok hatalmasok, de mindkettőnél hatalmasabb és erősebb az imádság. *Ahol „nyilvánosan dicsérik az Istent, és hálát adnak neki; ahol azt látod, hogy a Miatyánkot imádkozzák és tanulják, ahol zsoltárokat és egyházi énekeket énekelnek Isten igéje és az igaz hit szerint, ahol nyilvánosan foglalkoznak a Hiszekeggyel, a Tízparancsolattal és a kátéval, ott biztosra veheted, hogy Isten szent és keresztény népe van.”*²⁸ (Kiemelés – W. G.)

7. Az üdvösséges szent kereszt. Vagyis a Krisztusért vállalt szenvedés. Nem az, amit magunknak okozunk, vagy magunknak kitalálunk, hanem amely váratlanul tör ránk, kérésünk nélkül, szándékunk és akaratumk ellenére. A földön küzdő egyház hordozza a kereszt jelét.

Az egyház jövője

Isten igéje olyan tükör, amelybe akkor is bele kell néznünk, amikor az egyházzól gondolkodunk. Manapság sokan aggodalmaskodnak a gyülekezetek jövője miatt, elfeledve Isten ígértét, amely szerint egyháza meg fog maradni. Ha komolyan vesszük az evangélium igazságát, még Magyarországon és Európában is meg fog maradni.

Manapság azért nem látszik jövőkép, mert hiányzik a valóság-hű helyzetelemzés. A szellemi, lelki élet teljesen tanácstalan, kiégett és üres. József Attila sora az egyházra nézve is igaz (*A Dunánál*): „a multat be kell vallani.”²⁹ Nem arról van szó, hogy a struktúra hiányosságait felismerve milyen megfontolások mentén érdemes tovább lépni. Nem arról, hogy egyházi törvényekkel eddig le nem fedett területeket miként tudunk jobban szabályozni. Nem is arról, hogy a LÉM (lelkési életpályamodell), HÉM (hitoktatói életpályamodell) és társai segítségével sikerül-e több évtizedes mulasztásokat rendezni. Ezek mind egy-egy apró részei a nagy egésznek. A legégetőbb kérdés, hogy hiteles tanúi vagyunk-e a keresztéről szóló evangéliumnak. Hirdetjük-e tisztán és igazán a ránk bízott drága kincset? (vö. 2Tim 1,14) Nem vétettünk és vétünk-e szolgálatunk Gazdája ellen naponta szóval, tettel vagy éppen hallgatással? Nem rendezkedtünk-e be túlságosan az e világi létre, hogy most már Kosztolányival sóhajtozzunk: „Mert nincs meg a kincs, mire vágytam, / A kincs, amiért porig égtem. / Itthon vagyok itt e világban / S már nem vagyok otthon az égben.”³⁰ Nem nyomnak-e agyon a korszellem elvárásai olyannyira, hogy elfogadottságért, előmenetelért, jobb lehetőségekért, vagy ki tudja, miért, elszakadunk az apostoli hagyománytól?

28 Luther: *A zsinatokról és az egyházzól...* (25. jz.), 662.

29 József Attila: *A Dunánál*. <https://www.mek.oszk.hu/00700/00708/html/kolto00000/kotet00001/ciklus00486/cim00490.htm> (letöltve: 2019. szeptember 3.).

30 Kosztolányi Dezső: *Boldog szomorú dal*. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00213/06517.htm> (letöltve: 2019. szeptember 3.).

Pál minden gyülekezetben ugyanúgy tanított (vö. 1Kor 4,7). A forma sokfélesége mellett a tartalom változatlan maradt: „[...] *nem tudok közöttetek másról, csak Jézus Krisztusról, róla is mint a megfeszítettéről.*” (1Kor 2,2 [Kiemelés – W. G.]) A teológia koordináta-rendszerének az origójában a kereszt állt. Ez mindennek a kiindulópontja, végcélja és értelme. És ez nemcsak Korinthusban volt érvényes, hanem egész életét és apostoli szolgálatát meghatározta. Ma sincs más út, igazság és élet, csak amit Isten Krisztusban nekünk adott. (vö. Jn 14,6) Sokan próbálják erről az útról letéríteni és ezáltal megteveszteni a választottakat. Nincs új a nap alatt. Már Pál is emiatt emelte fel szavát: „*Félek azonban, hogy amint a kígyó megcsalta Évát ravaszságával, úgy tántorodnak el a ti gondolataitok is a Krisztus iránti őszinte és tiszta hűségtől. Mert ha valaki odamegy hozzátok, és más Jézust hirdet, nem akit mi hirdettünk, vagy más lelket fogadtok be, nem akit kaptatok, vagy más evangéliumot, nem amelyet elfogadtatok, azt szépen eltűritek.*” (2Kor 11,3–4 [Kiemelés – W. G.]) Korunk hamis prófétái a tolerancia varázsígéjével kábítanak minket, és ugyanezt akarják elérni, nem kevés sikerrel. A nyugati keresztyénség pedig „szépen eltűri”, hogy lassan hitelével együtt a tagságát is elveszíti, mert a modern kori akut és új kihívásokra adandó biblikus válaszok helyett sok tekintetben inkább azonosult ezzel a világgal. Pedig minden baj forrása a nem tiszta tanítás. A nem tiszta tanításból rossz szokások és hagyományok, valamint helytelen gyakorlatok következnek, amelyekből azután nagyon nehéz szabadulni.

Az egyház jövője a múltjában rejlik. Az egyház egyetlen és fontos múltképe pedig a „*diadalmas szent kereszt,*” amelyről nem feledkezhet meg soha. Ezért mondja Pál apostol: „[...] a keresztről szóló beszéd bolondság ugyan azoknak, akik vesztükbe tartanak, de nekünk, akik üdvösségre jutunk, Istennek ereje.” (1Kor 1,18) A *λόγος τοῦ σταυροῦ* (logosz tu sztauru [a keresztről szóló beszéd]) magyar fordítása félreérthető. Nem arról van szó ugyanis, hogy mi hogyan vélekedünk a keresztről, és minek az igazolására vagy elvetésére akarjuk használni, vagy hogyan illesztjük bele saját teológiai rendszerünkbe. A kereszt ígéje épp az ellenkezőjét jelenti! Azt, amit a kereszt mond el rólunk, ahogyan ő ítél meg minket. Csak ebből származik helyes istenismeret, emberismeret és önismeret. A XXI. század egyik „vakító őrülete”, hogy a forma határozza meg tartalmat (gondoljunk néhány újnak nevezett énekünk teológiai és stílisis torzóira), és nem a tartalmat igyekszik az adott nyelvi és kulturális keretek között a lehető legtisztábban megfogalmazni. A reformáció helyreállítást jelent. Számol azzal, hogy a nyelv, a kultúra és a szokások változnak, de azzal is, hogy az egyház megmaradásának záloga nem az „új tömlőben”, hanem az „új borban” rejlik, amely a kereszt ígéje, a bűnbocsánat és a kegyelem evangéliuma.

A jelenések könyvének elején János látomásában 7 gyertyatartó szerepelt, amely a 7 gyülekezetet jelöli. (Jel 1,17–20) A mennyek országának titka ebben az erőtérben jelenik meg. *Isten kegyelmi ajándékai elválaszthatatlanok a gyülekezet közösségétől.* A „magam módja szerinti vallásosság” illúzió csupán. A XXI. században ez komoly lehetőséget kínál számunkra is. *Nemcsak arról van szó, hogy jövőképet alakítsunk ki a gyülekezetek számára, hanem arról, hogy fedezzük fel végre magát a gyülekezetet, és a benne rejlő lehetőségeket, mint az egyház jövőjének zálogát,* mert így mi is olyan báránykák lehetünk, akik a Pásztor hangját hallják, és belőle élnek.

Az ökumené határai? A felekezetek között megvalósuló úrvacsorai közösség lehetősége és lehetetlensége 2. rész

3. Prioritások és határvonalak

A fentiekben röviden áttekintettük a nyugati egyházban elkülönült felekezetek szentségértelmezésének alapvonalait. Noha az összehasonlítást közben is többször elvégeztük, ha ismét rendszerezzük a prioritásokat, akkor a következő eredményre jutunk.

A *lutheránus álláspont* alapja Krisztusnak az utolsó vacsorán elhangzott ígérete, amely szerint az úrvacsora az ő valóságos teste és vére. Ez a kijelentés racionálisan nem értelmezhető, csupán hittel, hiszen a forrása Krisztus szava, vagyis Isten ígéje. Az úrvacsorának nincs érdemszerző jellege, hiszen nem az ember, hanem maga Krisztus cselekszik általa, és ajándékba adja nekünk önmagát. Hogy ebben az ajándékban részesüljünk, annak semmiféle emberi feltétele nincs, leszámítva természetesen a keresztséget.¹ A szentségnek a Krisztus rendelése szerinti helyes ünneplése az, ha a jegyeket mindkét szín alatt szolgáltatjuk ki.

A *római egyház tanítása* szerint az úrvacsora Krisztus valóságos teste és vére, ám nem pusztán azért, mert Isten ígéje ezt állítja, hanem mert egy jól körülhatárolható fizikai folyamat, az úgynevezett átlényegülés során azzá válik. Ennek a folyamatnak a megtörténte döntően azon múlik, hogy a szertartást végző liturgus a római katolikus felekezetnek szabályszerűen ordinált tagja-e. Így a szentségben is csak azok részesülhetnek, akik ennek a felekezetnek a tagjai. A szentség ugyanakkor nem egyszerűen Krisztus ajándéka népe számára, hanem az egyház felajánlása, érdemszerző cselekvése Krisztus felé.

A *református szentségértelmezés* ugyan sokszínűbb a másik két felekezetéhez képest, abban azonban egységes, hogy Krisztus jelenlétét nem az úrvacsorai elemekhez mint fizikai valósághoz köti, hanem a szentséget magukhoz vevők hitéhez. Ennek a nézetnek nem Isten ígéje az alapja, hanem egy filozófiai tétel: Krisztus a mennyben van, tehát nem lehet jelen egyszerűen az úrvacsorai jegyekben is. A református álláspont tagadja, hogy az oltárszentségnek áldozati jellege lenne, ám a mennyben lévő Krisztussal való lelki egyesülést a szentségben részesülők hitbeli állapotához köti. Az eleve elrendelés tanításával összekapcsolva ezt azt jelenti, hogy akiket Isten megajándékozott a hittel, azok átélik a Krisztussal való közösséget, akiket viszont nem, azok csak kenyeret és bort vesznek magukhoz az úrvacsorában.

1 A konfirmációnak mint a szentség vételéhez szükséges feltételnek a kérdését ezen a helyen nem tudjuk tisztázni, hiszen ez egy külön tanulmányt igényelne. Annyit azonban el kell mondanunk, hogy a konfirmáció teológiai értelemben eleve nem az úrvacsorához, hanem a keresztséghez kapcsolódik – hiszen az abban történeteket erősíti meg az immáron tudatosan a hitét felvállaló megkeresztelt fiatalok számára –, illetve hogy maga a lutheránus közösség sem egységes abban, hogy a konfirmáció megléte előfeltétele volna az úrvacsoravételnek.

Magától értődik, hogy e három modellt nem lehet csak úgy egyszerűen egymáshoz illeszteni, bár néhány kapcsolópontot azért találhatunk közöttük.

Közös vonása a római katolikus és az evangélikus úrvacsoratanak Krisztus valóságos jelenlétének hangsúlyozása a szentségben, noha kétségkívül különbség van ennek megítélésében, elsősorban abban, hogy a valóságos jelenlétet római oldalon a skolasztikus filozófia által értelmezett cselekményhez – az átlényegüléshez – kötik, és csak másodsorban Isten igéjének kijelentéséhez. Ugyanakkor kimondhatjuk, hogy ebben a vonatkozásban leginkább a római teológiára jellemző egyházfelfogás statikussága jelenti a fő akadályt, hiszen míg a lutheri tanítás szerint a Szentlélek az ige és a szentség által teremti az egyházat – vagyis ott van jelen az egyház, ahol az ige megszólal és a szentségeket ünneplik –, addig a római gondolkodás szerint a Szentlélek a maga teljességében csak a jogi és szociológiai módon jól körülhatárolható római katolikus felekezetben fejt ki ezt a tevékenységét, így valódi úrvacsoráról is csak ott lehet beszélni, még ha a Krisztusnak az elemekben való jelenlétéről szóló lutheri tanítás lényegében meg is egyezik a római katolikus értelmezéssel.

Túl ezen az egyáltalán nem jelentéktelen akadályon, ott van még a római egyház tanítása az úrvacsora ünneplésének áldozati jellegéről, amely viszont a lutheri gondolkodás számára elfogadhatatlan; és ez még akkor is így van, ha a római katolikus teológia nem azonosítható minden további nélkül a gyakorlattal, ami a XVI. századi egyházat jellemezte, és amelynek szerves részei voltak az érdemszerzőnek tekintett magánmisék. Így tehát kimondhatjuk, hogy a két felekezet közötti *intercommunio* gyakorlását római részről ekkleziológiai érvek nehezítik – minthogy ők nem tekintik valódi egyháznak a lutheránus közösséget, így annak úrvacsoráját sem valódi szentségnek –, míg ugyanitt lutheránus részről krisztológiai indokokat találhatunk, hiszen ha a római teológia az egyház áldozatának tekinti a szentség ünneplését, azzal elhomályosítja az úrvacsorában önmagát ajándékozó Krisztus cselekvésének a páratlanságát.

Megismételjük ugyanakkor, hogy a szentségnek formailag helyes ünneplése, vagyis a két szín alatti úrvacsoravétel önmagában semmiképpen sem jelent akadályt a közösség szempontjából, hiszen a mai római katolikus gyakorlat nemcsak hogy megengedi, hanem helyesnek is tartja ezt. A misekönyv általános rendelkezései szerint (281) ugyanis „[a] jel szempontja szerint kifejezőbb formája a szentáldozásnak, ha az két szín alatt történik. Ilyenkor ugyanis világosabb, mit akar jelezni az Eucharisztikus lakoma; világosabban kifejezésre jut az az isteni akarat is, amely az új és örök szövetséget az Úr Vérével szentesítette, és jobban felismerhető az a kapcsolat, amely az Eucharisztikus lakoma és az Atya országában reánk váró eszkatologikus lakoma között áll fenn.”²

2 Magyar Liturgikus és Egyházzenei Intézet ford. *A II. Vatikáni Egyetemes Szent Zsinat határozata szerint megújított, VI. Pál pápa tekintélyével kiadott és II. János Pál pápa gondozásában felülvizsgált római misekönyv általános rendelkezései. Kivonat a harmadik hivatalos kiadásból, amely az Isteniszteleti és Szentségi Kongregáció gondozásával és közreműködésével készült.* Budapest, 2009, Szent István Társulat, 53. <http://tar.liturgia.hu/Dokumentumok/Romai%20Misekonyv/A%20romai%20misekonyv%20altalanos%20rendelkezesei.pdf> (letöltve: 2019. május 30.).

Kimondhatjuk, hogy lényege szerint a római katolikus és az evangélikus úrvacsoratan egyrészt megfelel egymásnak, amennyiben mindkettőben hangsúlyos Krisztus valóságos jelenlétének elfogadása és megvallása. Ebben a tekintetben a római egyház álláspontja teljes mértékben megfelel az ágostai hitvallás oltáriszentségről szóló meghatározásának (CA 10). Ez mindenképpen megfelelő kiindulópontja lehetne az *intercommunio* gyakorlásának. Ehhez járul hozzá az, hogy a római gyakorlat lassan, de elmozdulni látszik a két szín alatti úrvacsoravétel felé, ami megint csak megfelel az ágostai hitvallásnak, noha ez a lépés ott már befejezett tényként, a megszüntetett újítások között szerepel (CA 22). Mindez persze nem teszi semmissé a fent említett különbségeket sem, azoknak ekkleziológiai, illetve krisztológiai vonatkozásaival együtt.

Ez mindenképpen megfelelő kiindulópontja lehetne az *intercommunio* gyakorlásának.

Akkor sem, ha a gyakorlatban – nem hivatalosan – persze nem egyszer megvalósul már az *intercommunio* a két felekezet között, amit olykor – például vegyes házasságok esetén³ – egyre gyakrabban támogat a római egyház is, noha szigorú feltételekkel.

Evangélikus–református viszonylatban sem egyszerűbb a kérdés megítélése, bár kétségtelenül él egy erős, ámde hamis meggyőződés sokakban, amely szerint e két felekezet gyakorlatilag ugyanazt vallja az úrvacsoráról. A fentiekben láthattuk, hogy ez egyáltalán nem így van. Szomorú, hogy ebben a tekintetben sem tudunk tovább látni a pusztá külsőségeknél, ahogyan az az alábbi nyilatkozatban is tükröződik: „Az első és legfontosabb megoldandó lépése ennek a folyamatnak az lenne, hogy mi, protestánsok feltétel nélkül tudjunk együtt úrvacsorát venni. Ennek jelenlegi megoldása többnyire az, hogy a közös istentiszteleten lehet ostyát és kenyert venni. De időnként még így és ezzel kapcsolatban is érzékelhető a protestáns hívek között a bizonytalanság, a megosztottság.”⁴

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa evangélikus főtítkárának imént idézett szavai azt sugallják, mintha a református és az evangélikus egyháznak az oltáriszentségről szóló tanítása között a döntő különbség az volna, hogy az előbbieket ostya helyett kenyérral ünneplik a szentséget. Tagadhatatlan, hogy ezt a véleményt erősíti a múltbeli – teológiaiilag egyáltalán nem megalapozott, de könnyen el sem fogadható – gyakorlat, miszerint a két felekezet között meglehetősen szabados átjárás volt sok tekintetben, azon közös nevező mentén, hogy mindkét közösség távolságot tartott a római katolikus felekezettől. Ugyancsak támogatja ezt a helytelen álláspontot az a körülmény, hogy a lutheránus egyházban – és nem kis részben éppen református hatásra! – a XVIII. századra olyannyira háttérbe került az úrvacsora ünneplése, hogy a hívek legtöbbször valóban csak ezt a jelentéktelen különbséget érzékelhették a református gyakorlathoz képest, és nem törődtek a sokkal lényegesebb tanbeli

3 <http://www.evangelikus.hu/kozos-urvacSORA-nemetorszag> (letöltve 2019. május 30.).

4 [Illisz]. L. L[ászló].: *Egymás keresése tarthatja meg a kereszténységet*. [Interjú Fischl Vilmos evangélikus lelkész-szel.] *Evangélikus Élet*, 2018. 3–4. sz. 14.

eltérésekkel. Végül arról sem szabad hallgatnunk, hogy a XX. századi ökumenikus folyamat egyik meghatározó – az egyházi közbeszédben gyakran egyoldalúan és indokolatlanul pozitívnak értékelt – dokumentuma, az 1973-ban elfogadott *Leuenbergi Konkordia*⁵ ugyanilyen gyenge lábakon állva nemcsak elfogadhatónak, de kívánatosnak is tekinti a református és evangélikus felekezetek úrvacsorai közösségét, mintha a tanbeli különbségek tekintetében bármi is változott volna a XVI. század, az ágostai hitvallás és az *Egyességi irat* óta. E mögött az álláspont mögött semmiféle teológiai alap nem sejlik fel, sokkal inkább tanúskodik arról a téves irányról, miszerint egymás kölcsönös elfogadása felülírhatja a tiszta tanítás megőrzésének követelményét.

A református úrvacsora ugyanis nem egyszerűen a külsőségeiben különbözik az evangélikustól, hanem nagyon is lényegi – azzal össze nem egyeztethető – elemeiben, amint azt a korábbi elemzésben részletesen láthattuk is. Kétségtelen persze, hogy egyezés van a két felekezet között a két szín alatti vétel gyakorlásában, illetve annak elutasításában, hogy a szentség ünneplése érdemszerző és áldozati jellegű volna. Ebben a vonatkozásban 1529-es marburgi megbeszélésükön Luther még az egyébként meglehetősen szélsőséges Zwinglivel is megtalálta a konszenzust. Ellentét abban állt fenn kettejük

egymás kölcsönös elfogadása valóban felülírhatja akár a legmélyebb dogmatikai különbségeket is?

között, hogy miként képelték el Krisztus jelenlétét a szentség elemeiben, Luther ugyanis ebben a kérdésben sem tágitott az egyház hagyományos tanításától, és nem fogadta el, hogy a kenyér és a bor mindössze emlékeztető jegyei volnának az értünk önmagát áldozó Krisztusnak, nem pedig az ő valóságos teste és vére.⁶ Jóllehet Kálvin elfordult Zwingli tanításától, Krisztusnak az oltáriszentségben való jelenlétét mégis csak szellemi – református szóhasználat szerint: sákramentumi – értelemben vallotta. Szerinte tehát Krisztus és a szentséget ünneplő egyház misztikus egyesülése nem az ünneplés helyén, az oltárnál, hanem a mennyben megy végbe, vagyis a hívek Krisztus testét és vérének nem a kenyérben és a borban, hanem a kenyérral és a borral veszik magukhoz. A különbség mesterkéltnek tűnik, mégsem az, hiszen míg Luther szerint a szentségben Krisztus adja önmagát – azaz teljes mértékben ő a cselekvő –, addig Kálvinnál a szentség csak rámutat a mennyben lévő Krisztusra. Hozzá kell tennünk, hogy az imént említett *Leuenbergi Konkordia* sem tesz egyebet, mint átveszi Kálvin tanítását, miközben azt állítja, hogy az elfogadható lenne a lutheránus fél számára is (15b): „Az úrvacsorában a feltámadott Jézus Krisztus önmagát ajándékozta a mindenkiért halálra adott testében és vérében az ígéret igéje által kenyérral és borral.”⁷

5 Magyarul: Pröhle K. ford. A Leuenbergi Konkordia. *Lelkipásztor*, 1975. 3. sz. 133–139.

6 A Marburgi cikkek. In Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*. 7. köt. *Levelek*. Budapest, 2013, Luther Kiadó, 494.

7 Pröhle K. ford. *A Leuenbergi Konkordia...* (5. jz.), 136.

Csakhogya ez a formula a lutheri teológia mérlegén csak következetlenül fogadható el, így a *Leuenbergi Konkordia* – szándékával ellentétben – aligha lehet egy teológiailag vállalható *intercommunio* alapja.

Annál is inkább, mert ha a kálvini teológiát is következetesen szemléljük, olyan tényezőt is észre kell vennünk benne, ami még inkább felnagyítja a kétféle szentségértelmezés közötti szakadékot. Láthattuk, hogy Kálvin ugyan elismer bizonyos, az elemekhez köthetően megvalósuló közösséget az úrvacsorázó egyház és az úrvacsorát ajándékozó Krisztus között, azt azonban nem minden esetben feltételezi, csakis akkor, amikor a szentséget magukhoz vevők hisznek abban, hogy Krisztus testét és véréát veszik magukhoz, legalábbis lelki értelemben. Akiknél ez a hit nincs meg, azok a szentségnek pusztán a Krisztus személyéhez közvetlenül nem kötött anyagát, azaz kenyeret és bort vesznek magukhoz. Kálvin dogmatikai rendszerében azonban a hit nem ugyanazt a helyet foglalja el, mint a lutheri teológiában! Míg Luther szerint a hit Istennek az a kegyelmes ajándéka, amelyet a Szentlélek az ige és a szentségek által teremt, addig Kálvin a hit mögött Isten titokzatos döntését látja: van, akit eleve a hitben járásra választ ki, és van, akit arra, hogy elkárhozzon. A kettős predestináció tanítása ijesztő krisztológiai tételt vetít előre: azt, hogy Krisztus megváltó áldozata – amelyet az oltáriszentség kiábrázol – egyedül azokra vonatkozik, akiket Isten erre kijelölt. Így tehát a kálvini dogmatika bár Krisztusnak a kereszten történt áldozatát hozzákapcsolja az oltáriszentséghez, ennek a kapcsolatnak a meglétét mégis a golgotai áldozatot megelőző, azzal semmilyen összefüggésben nem álló szuverén isteni döntéshez köti annak hangsúlyozásával, hogy Krisztus csak az arra kiválasztottakért áldozta az életét, így a szentség is csak számukra jelent közösséget az ő golgotai áldozatával. Magától értődik, hogy a lutheri teológia alapján ezt az álláspontot éppen úgy el kell utasítanunk, mint a római egyház tévedését. Utóbbi ugyanis a liturgiát végző pap állapotához – a római pápával való egyházi közösséghez – köti Krisztus valóságos jelenlétét a szentségben, míg a református tanítás szerint ez a szentséggel élők hitbeli állapotán múlik: ennél fogva mindkét felekezet valamilyen emberi feltételt helyez az Isten ígéjében megígért valóság elé.

Megjegyzendő e helyen, hogy a református egyház egyébként éppen annyira merev gyakorlatot folytat az *intercommunio* kérdésében, mint a római katolikus felekezet. Legalábbis erről árulkodik egy ötven évvel ezelőtti felmérés, amely szerint bizonyos református gyülekezetekben nem vehettek úrvacsorát azok, akik nem vettek részt az úgynevezett előkészítő héten, az e felekezet tradíciója szerint csupán évente néhány alkalommal ünnepelt szentség vételére felkészítő bűnbánati alkalmakon; illetve néhol eleve azok sem, akik bár reformátusok voltak, de nem az adott egyházközségben konfirmáltak.⁸

A fentieknek megfelelően a reformátusokkal való *intercommunio* éppen annyira és éppen úgy krisztológiai megfontolások alapján elképzelhetetlen, mint amennyire annak láttuk a római

8 Fekete Ágnes: *Liturgia és idő. A magyar református istentiszteleti gyakorlat egy 1968-as és egy mai felmérés tükrében*. Doktori értekezés (Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola). Kézirat. Budapest, 2013, 171. http://193.224.191.196:8080/phd/Fekete_Agnes_disszertacio.pdf (letöltve: 2019. június 3.).

egyház esetében. Sem a két szín alatti ünneplés, sem a szentség áldozati jellegének tagadása nem teszi kisebbé a kálvini és a lutheri felfogás közötti különbséget. Még kevésbé képes a szakadék áthidalására az ellenreformáció korában gyakran közösen elszenvedett sors, hiszen az eleve azzal a következménnyel járt, hogy az egykor tisztán lutheránus egyház sok szempontból – többek között éppen az úrvacsora kérdésében – református tradíciókat kezdett a magáénak vallani, mi több, veszedelmesen közel került hozzá a protestáns unió⁹ kísértése is.

Lehetőségek – túl a lehetetlenségen

A fentiekben arra a felismerésre jutottunk, hogy a római katolikus és a református felekezetnek az oltáriszentségről vallott tanítása olyan lényegi pontokon különbözik az evangélikus felfogástól – miközben kapcsolópontokat is találtunk közöttük –, hogy az *intercommunio* mindkét közösséggel elképzelhetetlen a tanítás és a lelkiismeret tisztaságának sérülése nélkül. Az úrvacsorát így nevezhetjük akár az ökumené „állatorvosi lovának” is, amennyiben világosan megmutatja azt a törésvonalat, amely a kérlelhetetlenül krisztocentrikus lutheránus álláspont és az attól így vagy úgy némileg elhajló – noha a szentséget kétségtelenül szintén Krisztus személyéhez és áldozatához kapcsoló – egyéb tanítások között húzódik.

A modern paradigma ennek a törésvonalnak az áthidalása helyett leginkább annak megkezdésével próbálkozik. Ennek látványos példáit szintén láttuk már az előzményekben. A római egyház olykor és kivételesen felkínálja a vegyes házasságban élő keresztyén, de nem római katolikus házastársnak az úrvacsorai közösséget. Ez azonban olyan kivétel, amely mögül hiányzik a kellő teológiai megfontolás, és teljesen szembemegy a római katolikus egyház teológiai logikájával. Ugyanezt kell elmondanunk a *Leuenbergi Konkordiában* megfogalmazott szemléletről is, amely nagyvonalúan átlép a jelentős teológiai különbségeken, és azokat tulajdonképpen semmisnek tekintve lehetségesnek tartja a református és az evangélikus felekezet közötti *intercommuniót*, sőt még a szószéki és szolgálati közösséget is.¹⁰

Az egymás iránti szeretet, egymás kölcsönös elfogadása valóban felülírhatja akár a legmélyebb dogmatikai különbözőségeket is? Természetesen nem lebecsülni akarjuk a szeretet erejét, de tényként kell kezelnünk azt a körülményt is, hogy a fenntartások nélküli nyitottság soha nem

9 A protestáns unió a XIX. századi racionalizmus egyik legfélelmetesebb erőpróbája volt az evangélikus egyház számára, elsősorban német nyelvterületen. Jellemzően politikai akarattól valósult meg néhány országban, a mögötte lévő – teljes mértékben alaptalan – teológiai érvek viszont minden esetben abból az elgondolásból indultak ki, hogy a kálvini és a lutheri tanítás gyakorlatilag megegyezik, az úrvacsora kérdésében mindössze abban van különbség, hogy kenyérral vagy ostyával ünnepelnek, illetve állva vagy térdelve veszik a szentséget. Az uniónak hazánkban is voltak hívei, egyházunkban például gróf Zay Károly egyetemes felügyelőt vagy Kossuth Lajos pénzügyminisztert, majd kormányzót sorolhatjuk ezek közé.

10 Vagyis azt, hogy református lelkész minden további nélkül akár lelkészi hivatalt is elfoglalhat az evangélikus egyházban!

fogja eltüntetni a teológiai különbségeket. Az erre irányuló veszedelem több irányból érkezik korunk egyházába, hiszen – bár egészen más megfontolásból – a szükségszerűen korlátokat is állító hitvallásos tradíciót éppen annyira idejétmúltnak tekintik a liberális teológiai irányzatok, mint azok a markánsan evangelizáló közösségek, amelyek az egyházszerkezethez való tartozást másodlagosnak tekintik az egyéni hitélmény mellett. Annyi bizonyos, hogy a hitvallásosságot egyik sem erősíti, és az ilyen alapon esetleg létrejövő *intercommunio* gyakran éppen olyan fel-színes háttérrel rendelkezik, mint a kivételes esetekben megengedő modern római katolikus álláspont vagy a *Leuenbergi Konkordia* felfogása.

Az következik ebből, hogy az *intercommunio* az ökumenének olyan határa, amelyet a keresztyénség valóban nem képes átlépni?

Önkéntelenül adódik ehhez egy másik kérdés: maga a lutheránus keresztyénség felkészült-e arra, hogy átlépje ezt a határt? Hiszen ennek legelemibb előfeltétele az lenne, hogy mi magunk teljesen tisztában legyünk a saját identitásunkkal, így az oltáriszentségről vallott tanításunkkal is. Sajnálatos módon ez éppen a hazai evangélikusságra nézve nem jellemző. Természetesnek és tradicionálisnak érezzük ugyanis azt a nem kis részben református hatásra a XVIII. században elterjedt gyakorlatot, amely szerint csak ritkán – nem kevés templomunkban csak nagyobb ünnepeken, évente néhány alkalommal – ünnepeljük a szentséget, amelynek lutheránus sajátosságait mindössze éppen ebben, illetve a két szín alatti vételben látjuk, nem pedig abban, amiben maga Luther, azaz hogy a szentség Krisztus valóságos teste és vére, amelyben nem az egyház, az ember, hanem maga Krisztus cselekszik. Tulajdonképpen megmagyarázhatatlan, hogy a lutheri reformáció félévezredes évfordulóját úgy zárta a Magyarországi Evangélikus Egyház, hogy vasárnapi istentiszteleteink jelentős része továbbra is az úrvacsora ünneplése nélkül zajlik, sőt ez a téma nem is szerepelt a jubileumi év amúgy sem túl számos teológiai diskurzusa között!¹¹

Pedig az előttünk álló problémát nem tudjuk megfelelően kezelni anélkül, hogy pontosan tudnánk, mi a lutheri álláspont az oltáriszentséggel kapcsolatban. Ha viszont ezzel tisztában vagyunk, lehetségessé válik egy olyan paradigmaváltás, amely továbbsegít bennünket az *intercommunio* teológiai is korrekt, pozitív megítéléséhez és gyakorlásához.

Mi is ez a paradigmaváltás? A múlt és a jelen részben arról szólt és szól, hogy miben különbözik az evangélikus dogmatikától a testvéregyházak tanítása, részben pedig arról, hogy ne legyünk tekintettel ezekre a különbségekre, és mindent egybemosva emeljük a teológiai igazság fölé a nyitottságnak és egymás elfogadásának napjainkban olyannyira divatos elvárását. Ezek egyike sem járható út. Ellenben ha pontosan tudjuk, hogy a lutheri tanítás az oltáriszentséggel kapcsolatban sem tér el az egyház eredeti, biblikus tradíciójától, ellentétben a római egyház vagy a református felekezet álláspontjának egyik-másik sarokpontjával, akkor egészen más

11 E sorok írója éveken át nem egyszer volt fültanúja egyik templomunkban annak, hogy a gyülekezet lelkésze a havonkénti (!) úrvacsorai alkalmat a következő szavakkal hirdette: istentiszteletünk után megterítjük az Úr szent asztalát a bűnbánó hívek számára...

helyzetből tudunk kiindulni. Az ágostai hitvallás teljesen nyilvánvaló módon nevezi meg azt az ekkleziológiai státuszt, amely végső soron meghatározza a lutheránus dogmatikát, természetesen az úrvacsorával kapcsolatban is (CA Befejezés, 5): „Csak azokat a dolgokat adtuk elő, amelyeknek elmondása szükségesnek látszott, hogy mindenki megérthesse: sem tanításunkban, sem szertartásainkban nem fogadtunk el semmi olyat, ami ellenkezne a Szentírással vagy az egyetemes egyházal [*ecclesiam catholicam*], mert mi szemmel láthatóan a legnagyobb gonddal óvakodtunk, hogy valamilyen új és istentelen hittétel be ne lopózzék gyülekezeteinkbe.”¹²

Nemcsak az általunk vizsgált kérdéssel kapcsolatban, hanem általában is szükségünk van arra a paradigmaváltásra, amely a lutheránus keresztyénséget, az evangélikus egyházat a maga valóságában – az ágostai hitvallásnak megfelelően – láttatja. Ekkleziológiánk ugyanis egy fajta présben szenved legkésőbb a XVIII. század óta. Egyfelől kisebbségi komplexustól hajtva küzdünk a római katolikus felekezet által ránk sütött bélyeg ellen, miszerint mi csupán a valódi egyháztól elszakadt felekezet volnánk, másfelől pedig szinte kurucos makacssággal azonosulunk azzal a református hátterű gondolkodásmóddal, amely éppen ebben az elszakadásban látja az egyház identitásának legfőbb értékét. Ezért hiszik azt sokan, hogy az evangélikus úrvacsora lényege a szentség két szín alatti vétele, illetve hogy a szentségről vallott felfogásunk tulajdonképpen megegyezik a református állásponttal, legfeljebb árnyalatnyi különbség van a kettő között!

Holott az ágostai hitvallás éppen azt mondja el, hogy „mi” vagyunk az egyetemes, azaz a „katolikus” egyház, amely őrzi az akkoriban ezeröttszáz éves apostoli tradíciót, és mindenféle újítást – e helyütt Melancthon a római katolikus és a református hatást érti ezen! – igyekszik kiküszöbölni a tanításból. Az egyház szétszakadásának fájdalmas valósága mögött természetesen éppen annyira ott húzódnak a lutheránus keresztyének vétkei, mint amennyire a többi felekezeté, ám teológiai értelemben a XVI. századi, máig ható esemény csakis úgy írható le, hogy az egyház Ura Luther Márton által előhozta a különféle újítások által elhomályosított eredeti, apostoli, „katolikus” tradíciót, amelytől a korábbi századokkal jogfolytonosságot vállaló római katolikus és az újfajta dogmatikai rendszert felállító református felekezet elhatárolta magát, és így elszakadt attól!

Ennél kevesebbel a lutheránus teológiának nem szabadna beérnie, amikor a saját identitását próbálja körülírni.

Mit jelent ez az *intercommunio* szempontjából? Azt, hogy mi, lutheránusok nem egy meglévő közösségből kiszakadó, annak hagyományaival mindenáron szembeszálló, mindössze a XVI. században alakult újfajta közösség volnánk, hanem éppenséggel mi őrizzük az egyház eredeti, apostoli, „katolikus” tradícióját a tiszta tanítás révén – nos, ez a máskülönben alázatra intő körülmény egyben bátorságot is adhat nekünk. Csak ismételni tudjuk a már elmondottakat: a középkor végén a Luther által ismét magasba emelt apostoli tanítás szerint az úrvacsora Jézus Krisztus valóságos teste és vére a kenyér és a bor színe alatt; ennek a misztériumnak pedig

12 Bódi E. – Reuss A. ford. *Ágostai hitvallás*. Budapest, 2008, Luther Kiadó, 67–68. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 2./

nem a mikéntje a lényeges, hanem az, hogy általa a benne jelenlévő Krisztus maga cselekszik a szentséget ünneplő népével, annak mindenféle közreműködése nélkül. A különböző, a teológia története során kialakult eltérések ugyan mást állítanak a szentségről, mégsem módosítanak, nem módosíthatnak az objektív tényeken, hiszen a szentségben nem az ember véleménye, hanem Krisztus ígérete és cselekvése áll a középpontban. Annak megítélése, hogy mi megy végbe a római katolikus vagy a református egyház úrvacsorájában, kívül esik a mi kompetenciánkon. Nem azért, mert ez óhatatlanul sérelmekhez vezet, hanem mert a testvéregyházak erre vonatkozó tanításában jelentős szerepe van a szentséget ünneplő ember szubjektív hozzáállásának. Krisztus azonban azért ajándékozta az oltáriszentséget az ő népének – és ennek a népnek természetes módon része a szintén Krisztus-hívő római katolikus és református közösség is! –, hogy az éljen vele lelkének üdvösségére, hiszen általa ő maga végzi el a bűnbocsánat és a hit megerősítésének irgalmas munkáját.

Hogyan zárhatnánk ki „mi” bárkit is Krisztusnak ebből az ajándékából, ha az egyébként hozánk hasonlóan Úrnak és Megváltónak tekinti őt?

Ha tehát a testvéregyházak jellemző módon ódzkodnak is az *intercommuniótól*, az apostoli tradíciót őrző lutheránus – azaz a „katolikus”! – egyház számára nem létezhet más alternatíva, mint hogy Krisztus objektív jelenlétét és cselekvését meghirdetve felkínálja a közösséget a Krisztus-hívőknek. Nem a mindenki iránt nyitott krisztusi szeretetet félreértelmező, gyakran liberális túlzásokba eső modern paradigma, hanem éppenséggel az apostoli tradíció alapján bátran vallhatjuk ugyanis, hogy a lutheránus istentisztelet úrvacsorai liturgiájában maradéktalanul jelen van Krisztusnak az utolsó vacsorán bejelentett, majd a golgotai kereszten megvalósult áldozata akkor is, ha a jelenlévő gyülekezet tagjai esetleg – a saját kárhozatakra – nem hisznek abban. Bármit mondanak is erről a testvéregyházak, amikor a Krisztust Urának és Megváltójának valló római katolikus vagy református hívő odatérdel egy evangélikus istentiszteleten az oltár elé, és magához veszi az oltáriszentség jegyeit, akkor ő ugyanúgy Krisztusnak az érte feláldozott testét és érte kiontott vérét veszi magához, mint az ágostai hitvallás minden kijelentését feltétlen igazságként elfogadó lutheránus keresztyének. Az eredeti, apostoli, „katolikus” hagyomány birtokában éppen nekünk, lutheránus keresztyéneknek van okunk meghívni a Krisztus-hívő testvéreket az úrvacsorai közösségre, hiszen mi egy objektív valóságot, a golgotai áldozat misztikus jelenvalóságát tudjuk kínálni oltárainknál. Az oltáriszentségben ugyanis maga Krisztus cselekszik, nem az egyház!

Ebben a tényben bízva vallhatjuk magunkénak az úrvacsorai közösséggel kapcsolatban is azt az álláspontot, amelyet Melancthon az ágostai hitvallás apológiájának előszavában mond: „Így hát Krisztusra bízunk ügyünket, aki majd egykor ítéletet mond e vitatkozások felől; őt kérjük, tekintsen szorongatott és szétszórt gyülekezeteire és vezesse őket igaz és maradandó egyetértésre.”¹³

13 Wiczián D. ford. *Apológia, az ágostai hitvallás védőirata*. In Konkordia könyv. Az evangélikus egyház hitvallási iratai. 1. köt. Budapest, 1957, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, 69.

Hogyan tovább, énekeskönyv?

Megtiszteltetés, hogy a *Keresztyén Igazság* hasábjain fejthetem ki gondolataimat énekeskönyvünkről, gyülekezeti éneklésünkről. A munka megkezdése előtt elolvastam mindazokat a cikkeket, amelyek ebben a témában e folyóiratban megjelentek, hátha támpontot adnak ahhoz, hogy merre induljak el.

Fehér Károly énekkincsünk igehordozó funkcióját hangsúlyozza, majd *Te Deum*-parafrázisunk csonkulását, valamint Luther úrvacsorai éneke szövegének megváltoztatását fájjalja.¹ Weltler Sándor szenvedélyes írásában tíz pontban gyűjti össze és részletezi énekeskönyvünk hibáit.² Bence Gábor erre válaszolva megmutatja a gyűjtemény értékeit, de rávilágít arra is, mennyire nem adtak most az intézményi és személyi feltételek egy énekeskönyv-revízióhoz.³ Németh Sándor az énekeskönyvhöz fűződő személyes élményeit írja le.⁴ Szebik Attila az énekeskönyvön túl az éneklés, egyházzene jelentőségéről, istentiszteleten betöltött/betöltendő szerepéről, valamint az egyházzenei szolgálat méltó megbecsülésének szükségességéről is kifejti gondolatait.⁵

E rendkívül különböző megközelítésű írások láttán az tűnt a legjobb megoldásnak, ha összefoglalom az érveimet az énekeskönyv-revízió szükségessége mellett (az egyes énekek értéklésével most tudatosan nem foglalkozom).

Szerencsés pillanatban ért Isó Dorottya szerkesztő felkérése: éppen a *Lelkipásztor* lelkési szakfolyóirat 2019. évi 5. számába – a kilencvenéves Trajtler Gábor köszöntéseként – készítettem nagyszabású tanulmányt a 20. századi evangélikus énekeskönyvek szerkesztésének tanulságos történetéről.⁶ Ennek záró bekezdése így szól: „Az *Evangélikus énekeskönyv* bevezetése óta immár harminchat év telt el; 2007-ben pedig megjelent e gyűjtemény kiegészítő kötete, a *Gyülekezeti liturgikus könyv*. Megvizsgálva az elmúlt évszázad történéseit, azok időbeli távolságát, belső ritmusát, megállapíthatjuk: ismét eljött az ideje a gyülekezeti énekléssel való alapos foglalkozásnak, az énekeskönyv-revíziónak.

Erre maga Trajtler Gábor bátorít bennünket, amikor tanulmányában így fogalmaz: »A gyakorlati, több évtizedes lelkési és kántori tapasztalataim alapján kialakult ’használatosság

elve’ többször felülírta a tudományos, himnológiai korrektség elveit. [...] A kompromisszumokat sokszor a fiatalok érdekében tettük. És ezzel győzött az ügy. Bízva abban, hogy a hibákat, a

összefoglalom az érveimet
az énekeskönyv-revízió szükségessége mellett

1 Fehér Károly: Énekügyben – prózában. *Keresztyén Igazság. Új folyam*, 2017. 3. sz. 29–32.

2 Weltler Sándor: Megrövidítettett. *Keresztyén Igazság. Új folyam*, 2018. 1. sz. 16–21.

3 Bence Gábor: Énekügyben. *Keresztyén Igazság. Új folyam*, 2018. 3. sz. 45–47.

4 Németh Sándor: Gondolatok az evangélikus énekeskönyvről. *Keresztyén Igazság. Új folyam*, 2019. 1. sz. 35.

5 Szebik Attila: Énekügyben – éneklésügyben. *Keresztyén Igazság. Új folyam*, 2019. 2. sz. 31–34.

6 Ecsedi Zsuzsa: Evangélikus énekeskönyvek a 20. században. *Lelkipásztor*, 2019. 5. sz. 162–166.

helytelen engedményeket a jövőben szerkesztendő énekeskönyvek majd kijavítják.« [...] Ígérjük, igyekezni fogunk!»⁷

A rendszerváltozás óta eltelt harminc évben gyökeresen megváltozott a világ, amelyben egyházunknak tevékenykednie és hatnia kell. A megnövekedett lehetőségekkel akkor tudunk élni, ha üzenetünk minden lehető módon és valóban eljut az emberekhez. Egyházunk identitásának, önazonosságának egyik jelentős kifejezője az énekeskönyvünk – a benne foglalt énekekkel és imádságokkal. Az itt megfogalmazódó sokrétű hitvallás az evangélium terjedésének ügyét is erősítheti, mivel manapság sokan felnőtt korukban, tudatos választás nyomán találnak rá az evangélikusságra.

Most használt gyűjteményünk, az *Evangélikus énekeskönyv* 1982-ben jelent meg.⁸ A kötet elkészítésének motorja, Trajtler Gábor azt nyilatkozta – és józan helyzetelemzésünk nyomán mi is erre a felismerésre juthatunk –, hogy egy énekeskönyv élettartama (legfeljebb) ötven év. Megváltoztak az istentisztelettel és a gyülekezeti énekekkel kapcsolatos szakmai elvárások is (forráskutatás, közlésmód). Mindezekből következik, hogy nagyjából egy évtized múlva egyházunknak új énekeskönyvet kell kiadnia.

Ahhoz, hogy egy énekeskönyv vállalható színvonalon és valóban használható tartalommal elkészüljön, igen alapos előkészítő munkára van szükség. A munkához pedig felkészült munkatársakra, akik az egyházvezetés felkérése

nagyjából egy évtized múlva egyházunknak új énekeskönyvet kell kiadnia.

alapján, hivatalos megbízatással és költségvetéssel, elkötelezetten, pontosan behatárolt döntési kompetenciákkal végzik tevékenységüket (tehát nem a szabadidejükben csupán egyéni

lelkessedésből, hanem hatékonyan és számon kérhető módon).

A meglévő énekkincs megbecsülésén, jobb megismerésén és revidálásán túl szükség van olyan új énekekre, amelyek a ma – és holnap – embere számára érvényesen, ezzel egyidejűleg szakmailag kifogástalanul (érthető és választékos nyelven, kikezdhetsen teológiai tartalommal és igényes dallammal) fogalmazzák meg a személyes istenkapcsolatot, a hit megélését, a közösségi és egyéni élethelyzeteket, a mélységeket és magasságokat, a bűnbánatot és hálaadást.

Hogyan lehetne elérni ezt a célt?

A most használatos énekeskönyv készítésekor szövegi és dallami bizottság dolgozott; munkájukat egy szerkesztő fogta össze, aki az egész projektet átlátta, a munkatársakat és a munkafázisokat koordinálta. Célszerű volna most is ezt a felépítést követni.

⁷ Ecsedi: *Evangélikus énekeskönyvek...* (6. jz.), 166.

⁸ *Evangélikus énekeskönyv. A Magyarországi Evangélikus Keresztény Egyház énekeskönyve.* Budapest, 1982, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya.

Kerestetik tehát 4-6 ember, aki a szövegek gondozását, új énekszövegek írását végzi: ehhez teológiai, verstani, stilisztikai végzettséggel/jártassággal kell rendelkezni (egy személynek nem feltétlenül mindegyikkel).

És kerestetik 3-5 ember, aki a dallamokkal foglalkozik: ehhez elvárás az egyházzenei végzettség és gyakorlat (az anyag jellegénél fogva a szövegekkel is kell tudni bánti).

A részben párhuzamosan végezhető legfontosabb munkafázisok a következők:

1. Megalkotni egy olyan énekeskönyv koncepcióját, amely tartalmában és technikai megvalósításában is megfelel a XXI. század első harmada (első fele) elvárásainak (célcsoportok, műfajok, klasszikus és új anyag aránya). Izgalmas és felelősségteljes kérdés, hogy a populáris zene mely műfajai és darabjai kerüljenek bele egy ilyen gyűjteménybe.

2. Összeállítani azt a szempontrendszert, amely alapján egy-egy ének alkalmasságát megítéljük. Ez a legnehezebb, mert itt nem csupán a szöveg és a dallam minősége, hanem az ének beágyazottsága, népszerűsége is számít, és ebben fognak leginkább megoszlani a vélemények.

3. Minden olyan éneknek, amely most énekeskönyveinkben (*Evangélikus énekeskönyv, Gyülekezeti liturgikus könyv*⁹) szerepel megállapítani a pontos himnológiai adatait, valamint meghatározni a szöveg és a dallam ideális formáját (az énekek többségénél a legfontosabb eldöntendők: most használt szöveg, ennek revideált változata, új fordítás, kihagyott versszakok visszaszerzése; dallam eredeti vagy magyar, ritmikus vagy kiegyenlített változata). Különösen szükséges a reformációt követő két évszázad értékes anyagának áttekintése, az esetleges romlások kiigazítása. A revíziós munka kiindulópontja csakis az eredeti forráshoz való visszatérés lehet.

4. Használatra alkalmas új énekeket keresni ökumenikus kitekintéssel (a világ evangélikus énekeskönyveiben, a magyar nyelvű felekezeti gyűjteményekben és egyéb anyagokban). Kiemelten aktuálissá teszi ezt a munkát, hogy a római katolikus és a református egyház is most tart az énekeskönyv-szerkesztés finisében, sok éneket vennének át a mi gyűjteményeinkből, és gyakran keresnek meg bennünket szakmai konzultáció igényével.

5. Eldönteni, hogy mi marad ki a jelenlegi anyagból. Ehhez össze kell gyűjteni a gyülekezetektől az adatokat: hol, mely énekeket éneklik és nem éneklik, melyek a kedvencek, milyen témájú szövegekből van hiány. És abban is egyetértésre kell jutni, hogy mi tartozik az alaprepertoárhoz. Leegyszerűsítő áttekintéssel: énekkincsünk két legjelentősebb rétege a klasszikus német korálok és a régi magyar énekek. Egyéb számottevő énekcsoportok: gregorián eredetű énekek, zsoltárparafrázisok, a *Tranoscius* kincsei, skandináv és angolszász énekek, valamint az újabb magyar énekversek, néhány újabb dallammal együtt.

Az éneklés megújítása, felfrissítése egyet jelent az istentiszteleti élet felfrissítésével. Ha csak annyi haszna van egy új énekeskönyvnek, hogy „meg kell vele ismerkedni”, gyakorolni kell, már megérte elvégezni a munkát. Ehhez persze tanításra alkalmas munkatársakat kell találni, újrafelfedezni, kinevelni, megbecsülni (ez a téma külön tanulmányt érdemelne). Nagy siker vol-

9 *Evangélikus istentisztelet. Gyülekezeti liturgikus könyv.* Budapest, 2007, Luther Kiadó.

na, ha az egyházunkban zajló különféle éneklési mozgalmak pozitívumait egy mederbe terelve lehetne megújítani az istentiszteleti éneklésünket.

Az evangélikusság éneklése minden korban követte az egyház igehirdetését (teológiáját). Ezért szükséges ma is a frissítés: ha van a mában mondandója az egyháznak – és bízunk benne, hogy van –, akkor annak énekeiben is tükröződnie kell. A fentiek alapján pedig elmondhatjuk, hogy az elődök énekeinek megőrzése segíti az igehirdetés tisztaságának megőrzését is.

Bence Gábor szerint a koráléneklés szinte ciklikus felemelkedéseit és gyengüléseit figyelve számíthatunk arra, hogy a 2030-as évek a korál reneszánszát hozzák majd. Ez nemcsak az éneklés új lendületét jelenti, hanem azt is, hogy meg fog erősödni a magasabb szintű egyházi zene iránti érdeklődés. Érdemes felkészülni erre a pozitív változásra.

az elődök énekeinek megőrzése segíti az igehirdetés tisztaságának megőrzését is.

Az idén tavasszal megalakult egyházzenei bizottság már első ülésén foglalkozott az énekeskönyv ügyével, és állásfoglalást fogalmazott meg a revízió szükségességéről (lásd keretes írásunkat).¹⁰ De fontos megérteni, hogy az énekeskönyv nem csupán az egyházzeneszek „hóbortja”, hanem egyházunk életének központi kérdéseire tartozik. Örvendetes, hogy az új munkaév lelkesíti munkaközösségi témái között a színvonalas gyülekezeti egyházzene is szerepel.

A hetvenes-nyolcvanas években püspöki elrendelésre kellett elkészülnie az énekeskönyvnek. Egyértelmű, hogy ma már semmit nem lehet így létrehozni. Az viszont elengedhetetlen, hogy egyházunk mai döntéshozói (püspökök, felügyelők, Országos Presbitérium, zsinat) elkötelezettek legyenek az ügy mellett, és megtegyék, ami az ő dolguk: gondoskodjanak a dologi és személyi feltételek megteremtéséről.

A hetvenes-nyolcvanas években püspöki elrendelésre kellett elkészülnie az énekeskönyvnek. Egyértelmű, hogy ma már semmit nem lehet így létrehozni. Az viszont elengedhetetlen, hogy egyházunk mai döntéshozói (püspökök, felügyelők, Országos Presbitérium, zsinat) elkötelezettek legyenek az ügy mellett, és megtegyék, ami az ő dolguk: gondoskodjanak a dologi és személyi feltételek megteremtéséről.

Luther-énekek a magyar evangélikus énekeskönyvekben című doktori disszertációmmal (2003),¹¹ az *Evangélikus Élet Cantate* rovatának gondozásával (2006–2015 között hat sorozat énekelemzés, 2016 óta egyházzenei tárgyú írások), a cikkekből szerkesztett *Énekkincstár* kötettel (2017),¹² a főtí kántorképző intézetben való tevékenységgel (nyári tanfolyamokon 1981, állásként 2011 óta), szombathelyi (1995–2003) és budahegyvidéki (2003 óta) kántori szolgálattal mind arra készültem és készülek, hogy a gyülekezeti énekléssel, énekeskönyvvel kapcsolatos munkákban érdemben részt tudjak venni.

10 Lásd még: <https://egyhazzene.lutheran.hu/hirek/a-magyarorszag-i-evangelikus-egy-haz-egy-haz-zene-i-bizottsaganak-allasfoglalasa-az-evangelikus-enekeskoenyv-1982-revizioja-szuksegessegenek-ugyeben> (letöltve: 2019. augusztus 28.).

11 Ecsedi Zsuzsanna: *Luther-énekek a magyar evangélikus énekeskönyvekben*. Budapest, 2006, MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoport (CD és kísérőfüzet). / Egyházzene-doktori disszertációk, 3./

12 Ecsedi Zsuzsa (szerk.): *Énekkincstár. Evangélikus énekeink kézikönyve*. Budapest, 2017, Luther Kiadó.

A Magyarországi Evangélikus Egyház Egyházzenei Bizottságának állásfoglalása az Evangélikus énekeskönyv (1982) revíziója szükségességének ügyében

Az Egyházzenei Bizottság indokoltnak tartja énekeskönyvünk revízióját – harminchét évvel az Evangélikus énekeskönyv megjelenése és harminc évvel a rendszerváltozás után.

Az éneklés megújítása, felfrissítése egyet jelent az istentiszteleti élet felfrissítésével: fogyó létszámú egyházunknak igen nagy szüksége van erre.

Az énekeskönyvben megfogalmazódó sokrétű hitvallás az evangélium terjedésének ügyét is erősítheti, mivel manapság sokan felnőtt korukban, tudatos választás nyomán találnak rá az evangélikusságra.

Egy ilyen gyűjtemény létrehozása összetett és érzékeny folyamat: legalább egy évtizednyi sokrétű munka, de akár ennél több is lehet (addigra énekeskönyvünk félévszázados lesz). Ezért az előkészítést már most el kell kezdeni egy munkacsoport létrehozásával.

Ahhoz, hogy az énekeskönyv vállalható színvonalon és használható tartalommal elkészüljön, felkészült munkatársakra van szükség, akik az egyházvezetés felkérése alapján, hivatalos megbízással és költségvetéssel, elkötelezetten, pontosan behatárolt döntési kompetenciákkal végzik tevékenységüket.

Ezzel egyidejűleg törekedni kell arra, hogy a lelkési karban és gyülekezeteinkben is újra eleven téma legyen a gyülekezeti éneklés ügye.

Az Egyházzenei Bizottság tagjai szakmai tudásukkal készséggel támogatják ezt a munkát.

Budapest, 2019. február 1.

Az Egyházzenei Bizottság nevében
Kendeh Gusztáv elnök

”

Részlet Nagy István püspök (szuperintendens) espereseknek 1801. július 19-i leveléből:

A' sok izbéli fájdalmas tanpasztalás tanít, hogy némelly Tiszt(elendő) Urak igen lágyak a' Matriculát jó rendben tartani. Ez a mint felette nagy és az Ekklesiákra nézve felette káros és veszedelmes hiba, és a' Tanítókbán megbotsáthatatlan restség, úgy kérem és tisztem szerint intem Tiszt(elendő) Senior Uramat, méltóztassék a' Matriculákat szorossan és minden idő halasztás nélkül meg vizsgálni, minémű rendben vagynak azok minden Ekklesiákban, és ha hol valami legkisebb fogyatkozás találatik, kemény feddés alá venni, és nékem tudomra adni el-ne mulassa...

Búcsúzunk Dr. Boleratzky Lórándtól

Június 28-án a Deák téri templomban tartott gyászistentiszteleten a családtagok és egyházunk népe dr. Fabiny Tamás püspök szolgálatával tartott emlék-istentiszteleten vett búcsút dr. Boleratzky Lórándtól,¹ az elmúlt fél évszázad egyetlen, egyetemi magántanári címmel rendelkező egyházjogászától. E sorokkal a már megszűnt Ordass Lajos Baráti Kör és a *Keresztyén Igazság* című folyóirat szerkesztősége és olvasói nevében búcsúzunk.

Dr. Boleratzky Lóránd 1920. augusztus 26-án született Neszelén, Zala megyében. Édesapja latin–magyar szakos gimnáziumi, édesanyja polgári iskolai tanár volt. Elemi és középiskoláit Zalaegerszegen, jogi tanulmányait a Miskolci Evangélikus Jogakadémián végezte. Az egyházjog iránti érdeklődését Bruckner Győző akadémikusnak, az egyházjog professzorának „angol vitamódszerű” előadásai és szemináriumai keltették fel. 1941-ben és 1942-ben huszonegy, majd huszonkét éves korában két pályamunkája nyert díjat: *A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége* és *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége* címen. Mindkét munka nyomtatásban is megjelent.² Jogi doktorátust a debreceni egyetem jogi karán szerzett *summa cum laude* eredménnyel.

Működését a budapesti büntetőtörvényszéken kezdte meg. Hamarosan Glosius-ösztöndíjjal a berlini egyetem Stutz egyházjogi intézetében, majd állami ösztöndíjjal a Helsinki Egyetemen folytatott egyházjogi tanulmányokat. Kutatásának eredményeit *Állam és az evangélikus egyház Finnországban* címen adta ki.³

1944 őszén behívták katonának, hamarosan Nürnberg közelében hadifogságba esett. Egy-éves amerikai hadifogság után tért haza, majd 1947-ben a Miskolci Jogakadémia tanárává választották, s még ugyanebben az évben a Debreceni Tudományegyetemen evangélikus egyházjogból egyetemi magántanári képesítést szerzett az állam és az evangélikus egyház jogviszonya témájú előadásával, majd habilitációját *Az ökumenikus kérdés az evangélikus egyházjog tükrében* című előadásával nyerte el. Az 1947–48-as tanév második félévében és az 1948–49-es tanév első félévében tartott előadásokat a debreceni egyetemen. A jogakadémiák megszüntetése után átmenetileg a budapesti egyetem nemzetközi jogi tanszékére kapott beosztást, onnan azonban politikai okokból elbocsátották. Ezután fizikai munkát kellett vállalnia, és csak a forra-

1 <https://www.evangelikus.hu/boleratzky-lorand> (letöltve: 2019. augusztus 28.).

2 Boleratzky Loránd [sic!]: *A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége*. Miskolc, 1941, Ludvig István Könyvnyomdája. /A Tiszai Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája szemináriumainak értekezései, 13./ Boleratzky Lóránd: *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége*. *Miskolci Jogászélet*, 1941. 10. sz. 153–176; 1942. 1. sz. 9–16 (+2); 1942. 2. sz. 23–32 (+2); 1942. 3. sz. 38–48 (+2); 1942. 4. sz. 53–64 (+2).

3 *Állam és az evangélikus egyház Finnországban*. Budapest, 1947, [k. n.]. /A Tiszai Evang. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája tudományos értekezéseinek tára, 45./

dalom után tudott először Mezőkövesden, majd Gödöllőn ügyvédi bejegyzést szerezni. Az utóbbi városban az 1983-as nyugdíjaztatásáig dolgozott.

1949-ban feleségül vette Csongor Erzsébetet, két gyermekük született. 1957-ben Ordass püspök egyházkerületének ügyészévé választották. Első teendőjének tekintette a meghurcolt evangélikus lelkészek rehabilitálását. Ordass püspök félreállítása miatt lemondott ügyészi tiszteréről. 1989-től tíz éven át az Ordass Lajos Baráti Kör elnöke, ez alatt teljes egyetértésben munkálkodott id. Kendeh György lelkésszel, a kör titkárával. Mintegy harminc könyvet adtak ki több ezer példányban.

Az 1992. június 20-i közgyűlésén elhangzott elnöki megnyitójában az Ordass Lajos Baráti Kör kettős feladatát idézte. A kör feladata „*elgyrészt* Ordass Lajos szellemi örökségének ápolása, *másrészt* [...] az, hogy az egyház *megújulásáért*, annak autonómiájáért, a vallásszabadság kiteljesedéséért tevékenykedjünk.

[...] Tisztában kell lennünk, hogy a Kör elsődleges célja nem Ordass Lajos személyének felmagasztalása, hiszen ezt az ő hitvalló életműve nem igényli, hanem egész életének biztonságtevésén keresztül az evangélium ügye melletti kiállásra indítás, amely a Krisztusért való keresztvállalástól sem riad vissza és az evangélium igazságának a szolgálata egész életünkben.”⁴

A kör, majd annak megszűnte után jogfolytonosan az Ordass Lajos Alapítvány kiadásában megjelenő *Keresztyén Igazság* folyóirat új folyamában több mint hatvan írása jelent meg. Megemlékezett többek között dr. Vladár Gábor egykori igazságügyi miniszter és egyházkerületi felügyelő életútjáról,⁵ a teológiai könyveket fordító néhai szombathelyi lelkész, Kutas Kálmán egyházi meghurcoltatásáról,⁶ írt az egyháztagság kérdéséről,⁷ az egyházi személyek politikai szerepvállalásáról,⁸ alapvető cikket jelentetett meg az állam és az egyház viszonyáról.⁹ Fontos tanulmányában az Európai Unió és az egyházak kapcsolatát elemezte.¹⁰ Működése egyházunk jelene és jövője szempontjából megkerülhetetlen. Meg kell említenünk azt is, hogy fontos írásai jelentek meg Ordass Lajos püspökkel kapcsolatos emlékeiről is.¹¹

4 Elnöki megnyitó az Ordass Lajos Baráti Kör 1992. június 20. napján tartott közgyűlésén. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1992. ősz. 30–31.

5 Dr. Vladár Gábor életútja és munkássága (1881–1972). *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2003. tavasz. 28–31.

6 In memoriam Kutas Kálmán (1888–1984). *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2004. nyár. 9–12.

7 Az egyháztagság kérdése. *Lelkipásztor*, 1991. 7–8. sz. 234–237.

8 Egyházi személyek politikai szerepvállalása és a zsinat. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1994. tavasz. 40–42.

9 Állam és egyház viszonya. A legfőbb állami felügyeleti jog (ius supremae inspectionis) és az állami segítségnyújtás (ius advocatae, ius advocacionis) kérdése. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1993. tél. 44–47.

10 Az Európai Unió és az egyházak. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2003. ősz. 19–22.

11 Ordass Lajos emléktáblájánál (Elhangzott a Budahegyvidéki Evangélius Gyülekezet emléktábla avató ünnepélyén 1992. december 6-án.). *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1993. tavasz. 40–42; Az Ordass-per (Jogi szempontból. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1995. ősz. 15–24; Néhány megjegyzés D. Ordass Lajos püspök egyházi rehabilitációjához. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1996. tavasz. 27–29; Ordass püspök és a politika. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1998. ősz. 31–34; Néhány Ordass Lajossal kapcsolo-

1990-ben egyházunk a zsinat tagjává választotta. Ezt ő egyházjogászként természetesnek tartotta: „A protestáns egyházak alkotmánya a nem lelkeszi elemnek igen jelentős szerepet biztosít. A paritás elve [a lelkeszi és a nem lelkeszi elem egyenrangú részvétele az egyház törvényhozásában, közigazgatásában és bíraskodásában] nemcsak az egyes egyházkormányzati elnökségeknél (»ikerelnökség«), hanem a presbitériumoknál, közgyűléseknél és a zsinat, valamint a bíróságok összetételénél is érvényesül. Az egyházkormányzás inkább jogi, mint teológiai feladat. A világiak működési területe tehát az egyházban igen széleskörű. Az egyházjogásznak elsősorban az egyházi törvények és szabályrendeletek megalkotásánál, tehát az egyházi törvényhozásban, de a bíraskodásban és a közigazgatásban is fontos szerepe van.”¹²

A zsinat ülésein számos felszólalásával segítette annak munkáját. Egy-egy fontos s eldöntendő kérdéstről az egyes zsinati ülések között – mintegy menet közben – részletes írásai jelentek meg a Lelkipásztor¹³ s legtöbbször a *Keresztyén Igazság*¹⁴ hasábjain, és a *Credóban*¹⁵ is több írása jelent meg.

1995-ben Ordass Lajos, 1996-ban Túróczy Zoltán püspök rehabilitációs ügyében a néhai püspökök családjai kérésére Boleratzky Lóránd képviselte az örökösöket. Szolgálatával hozzájárult ahhoz, hogy a félreállított püspökök halálukban jogi és erkölcsi igazságot nyerjenek.

A rendszerváltozás után Boleratzky Lórándnak több könyve jelent meg. A jelentősebbek: *A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai. I. rész* (Budapest, 1991, Ordass Lajos Baráti Kör); *Magyar evangélikus egyházjog. II. rész* (Budapest, 1998, Ordass Lajos Baráti Kör); *Aki mindvégig állhatatos maradt. Ordass Lajos, a mártírsorsú evangélikus püspök* (Budapest, 2001, Ordass Lajos Baráti Kör. [Meg kell jegyeznünk, hogy ez a műve a látáskárosultak számára Braille-írással is hozzáférhető!]; *Életformálók* (Budapest, 2007, Fébé).

Dr. Boleratzky Lóránd munkásságát egyházunk 2010-ben Prónay Sándor-díjjal ismerte el. Mi pedig hálásan nézünk távolodó alakja után. Legyen érte áldott teremtő és megváltó Urunk!

latos élményem. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2002. tavasz. 5–6; Személyes megemlékezés Ordass Lajosról. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2009. ősz. 19–22.

12 Boleratzky Lóránd [Mirák Katalin beszélgetése Boleratzky Lóránddal]. In Mirák Katalin (szerk.): *Nem voltam egyedül. Beszélgetések az evangélikus közelműltről*. 1. köt. Budapest, 1995, Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, 59.

13 Még egyszer az egyházkerületek kérdéséről. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1995. nyár. 14–17; Válasz Harmati Bélának a Zsinat 3. számú bizottságához írott hozzászólásához. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1995. nyár. 17–18; A három kerület visszaállításának szükségessége. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1996. nyár. 13–14.

14 Még egyszer az egyházkerületek kérdéséről. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1995. nyár. 14–17; Válasz Harmati Bélának a Zsinat 3. számú bizottságához írott hozzászólásához. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1995. nyár. 17–18; A három kerület visszaállításának szükségessége. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1996. nyár. 13–14.

15 D. Ordass Lajos püspöksége és rehabilitálása. *Credo*, 1995. 1–2. sz. 9–12; Korunk egyháztörténetéhez: Vladár Gábor emlékezete. *Credo*, 1998. 3–4. sz. 32–35; Ötven éve szüntették meg a Miskolci Evangélikus Jogakadémiát. *Credo*, 1999. 1–2. sz. 50–53.

Királyi vendégségben. Zászkaliczky Pál igehirdetés-kötete – egy igehirdető szempontjából*

Királyi vendégségben. Zászkaliczky Pál igehirdetése.
Budapest, 2019, ifj. Zászkaliczky Pál magánkiadása, 412 old.

Bevezetés

Néhány évvel ezelőtt egy családi lelkipozó előadásában hallottam a hasonlatot: egyikünk élete sem portréfotó – mindannyian egy csoportkép részei vagyunk, hiszen bár egyedi, de a körülöttünk lévőkkel sok szálon összekapcsolódik az életünk... Meggyőződésem szerint ez igehirdetői létünkre is igaz. Hivatásunk gyakorlása közben persze kiformalódik egyfajta portré jellegű kép rólunk, de igazából sok szálon összekapcsolódnak az életöltönyi küldetések. Tanulunk az előttünk járóktól, elhatárolódnak attól, ami számunkra „nem”, követjük azt, ami „igenné” vált bennünk, és persze akarva-akaratlanul hatással vagyunk az utánunk jövőkre. Elvégre egy Atyának családja, egy Mester csapata, egy Pártfogó mentoráltjai vagyunk mindannyian.

Valahogy így képelem magunkat, mai evangélikus egyházunk igehirdetőit, amikor gondolatban most egyetlen nagy családi képként látom, ahogy a legidősebbek az első sorban ülnek – mélységek és magasságok tükröződnek szemükben –, aztán egyre feljebb az ifjabbak állnak szép rendben, eltökélt, olykor töprengő, máskor dacos arccal. Ránk is igaz: egyikünk élete sem portrékép – mindannyian egy csoportkép részei vagyunk.

Ez a könyv sokrétű küldetést hordoz, s az egyik éppen az, hogy erre az összekapcsolódásra emlékeztet. Igehirdetőként olvasva azért nagy kincs, mert egy előttünk járó nemzedékből őriz meg egy darabot, ami akarva-akaratlanul hatással volt rám és sokunkra. Ezért a könyvajánló címe talán az is lehetne – persze az általánosítás túlzásával –, hogy *Zászkaliczky Pál és a legelső sor generációjának homiletikája*.

Amikor megkaptam a megtisztelő felkérést, hogy mint gyakorló lelkész vegyem kézbe és majd mutassam be a megjelenő kötetet, igyekeztem tudatosan is megfogalmazni néhány elemzési szempontot. Az igehirdetéseket olvasva kíváncsi voltam a következőkre: 1. Van-e valami jellemző gondolati ív, amely mentén általában vezet a hallgatóságot? 2. Hogyan dolgozza fel a textust: homília vagy inkább témaközpontú igehirdetés? 3. Milyen szemléltető eszközöket használ? 4. Van-e valamiféle „minőségi” változás a prédikációkban? 5. Vajon hogy nézne ki egy teológiai kisszótár Zászkaliczky Pál stílusában megfogalmazva? 6. Engem most miben érint meg?

**egy Atyának családja, egy Mester csapata,
egy Pártfogó mentoráltjai vagyunk mindannyian.**

* Az Evangélikus Országos Múzeumban 2019. június 26-án megtartott könyvbemutatón elhangzott előadás szerkesztett változata.

A gondolati ív

A kötet igehirdetéseknek világos vonalvezetése van, melynek közepén Istenünk Jézus Krisztus Urunkban megjelenő üdvözítő kegyelme áll. Ha valamiféle képletbe kellene tömöríteni, akkor talán így lehetne szemléltetni: *1. Isten igazsága előtt megrendül a bűnös ember. 2. Isten mindent megelőző irgalmas szeretete lehajol a bűnös emberhez Jézusban. 3. A kegyelmet kapott élet felelőssége.*

Ennek a klasszikus gondolati építkezésnek számomra különösen a harmadik pontja a tanulságos. Zászkaliczky Pál nyilván az előtte járó generációtól, a háború utáni ébresztő jellegű igehirdetésekből is hallotta, tanulta és maga is így adja tovább azt a sajátosságot, amely ugyan nem a szíve közepe, de fontos része szolgálatunknak: az óemberünk jelenléte miatt szükségünk van ébresztésre, nevelésre, emlékeztetésre, hogy méltatlanná ne váljunk az új szövetség szolgálatában járva. A lutheri szellemiségnek ez a tanításban kevésbé kifejtett, de magában a gondolkodásmódban határozottan meglévő része mindig aktuális – fontos felfedeznünk az előttünk járók szellemiségében is.

Néhány konkrét példát hadd idézzek a kötetből: „[...] a főpapra helyeződött egy sereg olyan feladat, ami eddig nem az övé volt. Többek között a felelősség a templomért. Eddig a királyok felelőssége volt, hogy épüljön egyáltalán templom Jeruzsálemben. Megkérdezem: Tatabányán kinek a felelőssége a templom?” (128 [Zak 3,1–7])

„Az energia, amit a nap rásugároz a növényre, az benne van a gyümölcsben, benne van a termésben. [...] Ezért tartja az Isten bűnnek a mulasztásainkat. Ezért kéri számon Urunk övéi életéből a gyümölcsstermés hiányát. Hiszen a világosság igéjének és szeretetének a fénye ugyanakkor energia is. Ezért joggal kérdezi: hol van életedből az energia, amit rád sugároztam, amit veled közöltem, amit neked ajándékoztam?” (76 [Ef 5, 11–14])

A textusfeldolgozás módja

Többségében témaközpontú igehirdetéssel találkoztam, és kisebb arányban a klasszikus homíliával. Nem mintha ez a két klasszikus kategória egymástól mindig karakteresen megkülönböztethető lenne. Mintha az igehirdetések többsége a kettő közötti skálán inkább a témaközpontú feldolgozási stílusnál helyezkedne el. A perikópa összefüggését és a textus több pontját is érinti, mintegy az igeszakasz partján halad úgy, hogy közben az egyházi esztendő adott szakaszának hívószavára is figyel.

Újra csak a Zászkaliczky Pált követő generációk egyik tagjaként mondom az utóbbi jellegzetességgel kapcsolatban: jó újra felfedezni, hogy valóban milyen kincsünk az egyházi esztendő tematikája! Mennyire segíti tanulni az Isten országának titkait, hogy ki ne kerüljünk, el ne veszítsünk egy fontos témát sem!

Az igehirdetésekből mindig van egy-egy direkt tanítási elem: a már említett egyházi év, kortörténeti háttér, egy-egy megszokott bibliai kifejezés magyarázata, eredeti jelentése.

Sokszor bukkan fel egy-egy ismétlődő, bevésendő kulcsmondat, amely kíséri a prédikációt, például: „Csak tudnám, mi van a homloka mögött?” (135 [Ézs 43,22–25]), „[p]ünkösd folytatódik [...]” (218 [ApCsel 2, 1–13])

A szemléltető eszközök

Mint valami mester műhelyében a segédeszközök, úgy sorakoznak az igehirdetésekből az Isten üzenetének megértését segítő kellékek, illusztrációs források: újságcikk, film, saját gyermekkor és unoka élete, lelkesítő szolgálat élménye, kertészkedés, tv-hírek, sportesemény, karikatúra a *Ludas Matyiban*, reklám. Idézet a régi nagyoktól: Ágoston, Luther, Bonhoeffer, Selma Lagerlöf. Aztán a gyülekezeti énekek és persze a versek! Babits, Toldalagi Pál, Gárdonyi, Rónay György, Kaffka Margit, József Attila, Keresztúry Dezső, Mécs László, Túrmezei Erzsébet, Sík Sándor és végül a legtöbbit idézett kedvenc, Reményik Sándor.

E sokszínű illusztrációs eszközök és különösen a költészet erejének ilyen intenzív használata kapcsán eszembe jutott egy két évvel ezelőtti élményem. Amszterdamban járhattunk gyülekezetünk holland testvérkapcsolata révén, amikor a város közepén található lutheránus templom lelkésze meghívott minket egy kis beszélgetésre. A modern nyugat egyik jelképeként élő nagyváros igehirdetője egy régi és aktuálisan új legnagyobb feladatát valahogy így foglalta össze: meg kell találnunk a nyelvet, a szavakat a modern emberhez...

Zászkaliczky Pál kötetét olvasva erősödik meg bennem a felismerés: milyen fontosak a megérlelt, kicsiszolt, felkutatott szavak! Sokszor Isten áldotta költőink által megformált sorok azok, amelyek segíthetnek – mint valami ezüstpálca – továbbadni Urunk drága igéjét.

milyen fontosak a megérlelt, kicsiszolt, felkutatott szavak!

Van-e változás?

Azt kellett megállapítanom, hogy nincs változás. Állandó minőség és a minőség állandósága jellemzi az igehirdetéseket. Természetesen egy fajta válogatás az, ami egy kötetben megjelenik, de talán általában is igaz Zászkaliczky Pálra a törekvés: állandó minőség – a minőség állandósága.

Emlékszem, hogy teológus korunk egyik passiókörútján, amikor naponta több helyen is bemutatásra került a darab, Pali bácsi rövid áhítatai kísérték a szolgálatot. Mindegyik alkalommal más igét és ahhoz kapcsolódó új igehirdetést hallottunk. És amikor megkérdeztük tőle, hogy ilyen esetben nem lehet-e ugyanazt elmondani – hiszen a helyszín változik –, akkor azt mondta: a helyszín változik, de ti nem. Miattatok szeretnék mindig valami újjal előállni.

Állandó minőség és a minőség állandósága jellemzi az igehirdetéseket.

Nem is olyan magától értetődő ez a fajta állandó minőségre törekvés. Jómagam is ismerem a kísértéseket, változó lelkiállapotunk, időként elerőtlenedő hitünk okozta változásokat a felkészülés során. És ismerem azt a kísértést is, amely arra készítetne, hogy feladjam a törekvést: mindig újat keresni, kreatívan készülni – mert már „profik” vagyok... Felvállalni a fáradságos munkát, képezni magunkat, és meg nem szűnő imádsággal kérni Urunkat, hogy tegyen áldottá minket.

John Stott könyveiből tanultam az egyszerű igazságot, miszerint ha nem képezzük magunkat szüntelen, akkor vagy szentimentálisak leszünk, vagy lassan értelmetlenné váló panelok rabjai.

Az utóbbira jó példa az anekdotabeli baptista pásztor, aki valahogy így szól: Kedves testvérek, ma Ábrahám hitének próbájáról lesz szó. Három pontban szeretném kifejtetni mondandómat. 1. Ábrahám felmegy a hegyre. 2. Ábrahám lejön a hegyről. 3. Néhány szó a felnőtt keresztségről...

A kötet olvasói nem fognak ilyen panelekkel találkozni.

Kis teológiai szótár

A kulcsszavak valahogy így hangoznak Zászkaliczky Pál megfogalmazásában:

Atya A szomjas földet megítató, a verebekről és az emberekről gondoskodó Ura a világnak, aki még szigorával is az életet szolgálja. A legfelsőbb, igazságos Bíró, aki előtt remegve kellene megállni, de aki elküldte értünk Fiát. Ő az, aki felemel: mint ahogy a nagyapa ölébe veszi az unokát, mint az otthonvezető, aki barátsággal vonja magához a teológushallgatót, vagy mint az erős kezű ivándárdai kovácmester, aki erős kézzel tartja a Schutheiss mamát.

Fiú A testté lett Isten, aki által megszentelte a teremtő Atya a mi földi életünket, aki végigélte utunkat, aki ezért sorstársunkká lett. Ő az, aki mellett állva Kaffka Margit hitvesi szerelemről szóló szavaival mondhatjuk (*A te színed előtt*): „Mert láttad sorsom: megszerettem.”²

Szentlélek Aki által végbemehet az életváltozás, aki szívet és egész életet tisztít. Ő az, aki bűnbocsánatot hirdet megrendült szívünknek, és megvidámít minket. Aki kiárad, valahányszor az ígét hirdetjük.

Kegyelem Te voltál, Uram, a kezdeményező! Te már akkor szerettél, amikor én még más utakon jártam! Te már akkor ismertél és megsegítettél, amikor én még rólad semmit sem tudtam... Te voltál az, Uram, aki megszólítottál, magadhoz édesgetté engem vétkeim ellenére – és eltörölted azokat!

Bűn Ádám és Éva bűne több mint egyszeri engedetlenség, a hit és a bizalom megingása. Örökölt kiszolgáltatottságunk. Megkönyékez, törvényszegésre vagy mulasztásra csábít, s egyszer csak már nem is tudunk nem vétkezni. Már ott kezdődik, amikor a szívben felébred a kívánság, amikor megfogalmazódik a gonosz szándék...

Bocsánat Hiszem, hogy megmentettél az enyészet vermétől, és hátad mögé dobtad minden vétkeimet. Az Isten háta mögött a senki földje van, a tilalmak helye az másoknak és nekünk magunknak is. A megbocsátott bűnök személtérakó helye ez, s nincs helye ott keresgélésnek, guberálásnak. Áthatolhatatlan kerítés védi a behatolástól, kíváncsiskodástól...

Imádság szolgálata Hasonlít a nagyharsányi református presbíter szolgálatára, aki az ún. „feljáró” a temetés során. Ő a lelkész kísérelő és közben minden fontos dologra őt emlékeztető ember. Az imádság szolgálata is ilyen: bár Urunkat nem tájékoztatni kell, de szabad emlékeztetni a bajban lévőkre, a családra és az ő ígéreteire.

Isten iránti bizalom Mint amikor az égő házból ki kell ugrania a gyerkőcnek, de nem hajlandó alávetni magát, csak amikor megjelenik az apa, és azt mondja: „»Ugorj, fiam, én is fogom.«” (93)

2 <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/kaffka-margit-154ED/versek-154F2/1915-15789/a-te-szined-elott-1578A/> (letöltve: 2019. augusztus 23.).

Templom „»Mi ez a ház, anya?« – kérdezte egy kisfiú, aki egyébként egy orvos gyermeke volt. »Ez egy templom – válaszolta az anya –, itt lakik az Isten!« »Nem lakik itt – igazította helyre a kisfiú –, itt csak rendel!«” (208)

Halál Gárdonyi szavait kölcsönözve (*Útra-készülés*): „a halál nékem nem fekete börtön, / nem fázlaló, nem is rút semmiképpen: / egy ajtó bezárul itt lenn a földön, / s egy ajtó kinyílik ott fenn az égen”.³

Igehirdetés – Bizonyágtételekkel, tanításokkal és élettapasztalatokkal átnyújtott üzenet Istentől, amelyre a kenyéradó Gazda hívott el, s amelyet az igehirdetésért kockázatot vállaló Úr biztatására végzünk...

Személyes élmény

Ami a személyes érintettséget illeti, a „teológiai szótár” utolsó mondata – sok más kisebb-nagyobb, lelki útvaló mellett – az egyik legmélyebb élményem a kötet olvasása után. Az „igehirdetésért kockázatot vállaló Úr biztatására végezzük a prédikációt” (403). Megrendítő számomra egy sokat tapasztalt igehirdetőtől ezt hallani, és ebben a mondatban saját szívem hasonló hangját, vágyát megérteni.

Mert a sok nagyszerű és a szó legnemesebb értelmében dicső pillanat átélése mellett milyen sokszor éreztem már azt, hogy mennyire tökéletlen vagyok hivatásunk méltóságához képest! Hányszor kellett bocsánatot kérnem Urunktól, amikor azt éreztem, hogy kevésbé sikerült elmélyedni egy-egy igeszakaszban, vagy későn álltam neki a készülésnek. Hányszor fogott már el a szégyen, hogy talán másra kellett volna bíznia ezt vagy azt a szolgálatot.

De ez a gondolat – az „igehirdetésért kockázatot vállaló Úr biztatására végezzük a prédikációt” – visszatereli a figyelmet hivatásunk szerzőjére és igazi középpontjára. Aki ismerve tökéletlenségünket, mégis elhívott erre a feladatra, és nem vonta vissza megbízását. Új lendületet ad, felszabadító a tény, hogy Megbízónk mennyire nagyvonalú: vállalja a hiányaink miatti kockázatot, s mindennel dacolva végezteti és végzi rajtunk keresztül munkáját igéjével...

És még egy utolsó gondolatot hadd osszak meg a kötetből! A pünkösdi igehirdetést olvasva ragadt meg a gondolat, miszerint a tény, hogy olyan befejezetlennek tűnik *Az apostolok cselekedeteiben* a Szentlélek érkezését felidéző leírás, talán külön üzenetet hordoz. Talán azért ilyen, hogy megértsük, átéljük: pünkösöd nem fejeződött még be, mert „[p]ünkösöd folytatódik” – olvassuk Zászkaliczky Pál kötetében. (218)

Kívánom is, hogy folytatódjon minden, a kötetet olvasó személy életében, gyermekek, unokák, dédunokák, barátok és ismerősök, gyülekezeti tagok és a kötetet olvasó igehirdetők életében, az elkövetkező generációk újabb és újabb tagjaiban, a mi nagy csoportképünk minden sorában.

3 <https://hu-hu.facebook.com/495144830500776/photos/g%C3%A1rdonyi-g%C3%A9za%C3%BAtrak%C3%A9sz%C3%BCI%C3%A9s-beteg-vagyok-tal%C3%A1n-meg-is-halokk%C3%BCnncs%C3%B6ndes-t%C3%A9l-%C3%A9j-v/1508163752532207/> (letöltve: 2019. augusztus 23.).

Gyülekezetplántálás a Szigetköz kapujában

Egyházunkban sajnos sokszor hallani olyan gyülekezetekről, melyek – nagy történelmi múltjuk és virágzó lelki életük ellenére – valamilyen oknál fogva elerőtlenednek, és a hozzájuk legközelebb eső anyaggyülekezethez csatlakoznak, hogy annak leánygyülekezeteként, fiókegyházaként vagy szórványaként működhessenek tovább. Úgy tűnik, hogy a fogyatkozás, az elerőtlenedés nemcsak hazai, hanem egész Európát érintő jelenség: megdőböntő képsorokat lehet látni istentiszteleti helyek lerombolásáról, illetve gazda nélkül maradt templomokról, melyeket könyvesboltta vagy étteremmé alakítottak át. Bár elszomorító a helyzet, mégsem vonhatunk le általános következtetést a látottakból. Érdemes odafigyelni azokra a gyülekezetekre is, ahol mindennek éppen az ellenkezője történik. Kicsinyiségük ellenére növekedni kezdenek lélekben és létszámban; anyagilag megerősödnek a gyülekezeti tagok adományainak, illetve a külföldi és hazai támogatásoknak köszönhetően. Önállóan programokat szerveznek, és missziós tevékenységet folytatnak a közvetlen környezetükben. Szép példája mindennek a Győri Evangélikus Egyházközség egykori leánygyülekezete, mely 2019. május 1-jétől Győrújfalui Evangélikus Egyházközség és Szigetközi Misszió néven önálló közösségként működik.

Megbízott missziói lelkészi szolgálatomat 2018. július 1-jén kezdtem meg Győrújfalun. Számptalan ötlettel, megvalósításra váró elképzeléssel, ugyanakkor pedig nem kis izgalommal érkeztem az akkor még Győrhöz tartozó gyülekezetbe. Több kérdés is megfogalmazódott

Több kérdés *is megfogalmazódott bennem a kezdetekkor.*

bennem a kezdetekkor. Például: az önállósdás hatással lesz a gyülekezeti tagok lelki életére is? Többen fognak ezután istentiszteletre járni? Sikerül-e új embereket bevonni? Mennyi időre lesz szükségünk ahhoz, hogy lássuk,

önállóan is fenn tudjuk tartani magunkat? Az új kezdet küszöbén állva különösen is megnyugtató, ugyanakkor bátorító volt olvasni a 2018. év júliusi ígését (Hós 10,12): „Vessetek magatoknak igazságot, akkor hűséget arathattok! Törjeteek föl új szántóföldet, mert ideje, hogy keressétek az Urat, míg majd eljön, és hullatja rátok az igazság esőjét.” Úgy gondolom, hogy a gyülekezetplántálás módszertani alapjait ismerhetjük meg ezen a rövid igeszakaszon keresztül. Elsőként felismerhetjük, hogy nem rajtunk múlik a siker, hanem egyedül Istennek köszönhető az. Egyedül ő adhatja a növekedést, mindezt azonban nem szemlélhetjük passzívan. Hűségesen ragaszkodnunk kell az aratás Urához, hogy aztán a tőle kapott szeretettel indulhassunk a környezetünkben élőkhez és megoszthassuk a ránk bízott igei üzenetet. Ha odaadó lelkülettel, lendülettel, ugyanakkor bátorsággal és kezdeményezőkésszességgel végez-

Egyedül ő adhatja a növekedést, mindezt azonban nem szemlélhetjük passzívan.

zük a szolgálatunkat, akkor nem maradunk eredménytelenek. Bár szeretnénk sürgetni a változást, minél hamarabb látni a befektetett idő és energia megtérülését, a növekedés nem

feltétlenül látványos, még több hónapot követően sem. Megnyugtató tudni, hogy Isten nem számokban, nem statisztikai adatokban, hanem egyes emberekben gondolkodik. Mindenki életébe egészen egyedi módon lép be: kevesebb vagy éppen hosszabb ideig vár arra, hogy felfigyeljenek jelenlétére, és meghallják megszólított Fiának kopogtatását a szívük ajtaján.

Míg hazánk sok pontján problémát jelent a gyülekezet elidősödése és a külföldi munkavállalás okozta elvándorlás, addig a Szigetköz térségébe egyre többen költöznek a bővülő munkalehetőségek miatt. Győrújfalunak lakossága az utóbbi években jelentősen megnövekedett. Míg 2001-ben mindössze 1097 fő lakta, addig 2019-ben már 2112 főt vettek nyilvántartásba. A települést a Szigetköz kapujának is nevezik, amely a gyülekezet célkitűzését tekintve kifejezetten beszédes kép: tárt kapukkal várjuk és hívogatjuk azokat a Mosonmagyaróvár és Győr között élő evangélikusokat, akik a földrajzi távolság miatt nem köteleződtek el egyik irányban sem. Mivel Győrújfalun van a Szigetköz egyetlen evangélikus temploma, és ezen a településen a legmagasabb az evangélikusok száma, a térség missziói központjaként funkcionál.

A beköltözők között nagyon sok a kisgyermekes család, így az egyik legkiemeltebb tevékenységünk a gyermek- és ifjúsági munka.

Az iskolai tanév alatt, minden hónapban egyszer, a 10 órás istentisztelettel párhuzamosan

bibliai játszótér tartunk. 2018 szeptemberétől kezdve szintén havi rendszerességgel családi istentiszteletre (*CSALI*) is hívogatjuk a helyieket és a környékbelieket. A gyermekek számára is követhető liturgia, a gitáros énekek és a bibliai történetek játékos feldolgozása mind-mind azt a célt szolgálják, hogy a kisgyermek és felnőttek együtt ünnepelhesék az istentiszteletet. Alkalmaink ökumenikus jellegűek, hiszen sok a vegyes házasságban élő, és ez hatással van a gyermekek felekezeti hovatartozására is. A tapasztalat az, hogy elsősorban az evangélikus hitoktatásban részt vevő helyiek (1–4. osztály)

látogatják családjukkal az istentiszteleteket, de egyre több az óvodás korosztályhoz tartozó gyermek is. Utóbbi elsősorban annak köszönhető, hogy a helyi óvodában *Bibliai kalandozások* címmel heti rendszerességgel meghirdetett játékos foglalkozássorozat indult az elmúlt tanév során.

A győrújfalui gyülekezet idén vállalkozott először önálló hittantábor megszervezésére. A *Fénysugár Evangélikus Gyermektábor* csapatával (közel 50 fő) a középkorba utaztunk vissza. Megismerkedtünk a lovagi kultúrával és – Máté evangéliumának segítségével – közösen gondolkodtunk arról, hogy mi mindenben különbözik Jézus a történelem során élt királyoktól. Válaszokat kerestünk arra is, hogy a mai korban miként válhatunk az ő lovagjává, elkötelezett és hűséges követőivé. A délelőtti áhítatokon bábjeleneteken keresztül ismerkedhettek meg a gyerekek az evangélium egyes szereplőivel: a főszereplő, Albert lovag és hűséges apródja minden egyes epizódban olyan bibliai alakokkal beszélgetett, akinek az élete gyökeres fordulatot vett a Jézussal való találkozáskor. A templomi alkalmakat közös énekléssel, igetanulással zártuk, ezt követően

Győrújfalun van a Szigetköz egyetlen evangélikus temploma

Alkalmaink ökumenikus jellegűek,

pedig kisebb csoportokban folytattuk az ismerkedést Jézus életével, a Gyülekezeti és Misszió Osztály matricás albumának segítségével.

A gyermek-és ifjúsági programok szervezésén túl igyekszünk egyszerre több generációt is megszólító alkalmakat biztosítani. Szép példája ennek az évenként megrendezett *gyülekezeti nap*. 2018-ban az ünnepi istentiszteletet követően Kiss Miklós, a Győr-Mosoni Evangélikus Egyházmegye esperese szentelte fel a gyülekezet egykori iskolaépületéből kialakított parókiát, melynek felújítása a bajor evangélikus

igyekszünk egyszerre több generációt is megszólító alkalmakat biztosítani.

egyház támogatásának köszönhetően valósulhatott meg. A nap további részében két előadást hallgathattak meg a hozzánk látogatók. Míg Németh Gyula presbiter a győrújfalui evangélikus gyülekezet 1814-es helyzetéről, addig dr. Szabó Lajos a gyülekezetépítéshez szükséges lelki erőforrásokról beszélt. Idei gyülekezeti napunk meghívott vendége Koncz Attila, a Duna TV *Isten kezében* című műsorának riportere lesz.

Az elmúlt egy évben több olyan program is megvalósult, melyeket a nagy érdeklődésre való tekintettel a jövőben is szeretnénk megrendezni. Ezek közül az egyik az *adventi gyertyagyújtó-sorozat*, mellyel szeretnénk volna azokat is megszólítani, akik még nem tartoznak egyetlen keresztyén közösséghez sem. A templom előtt gyülekezetünk hittanosai és presbiterei közreműködésével rövid áhítat keretében és közös énekléssel készültünk a születés ünnepére. Az alkalmak végén teával kínáltuk a hozzánk látogatókat, és lehetőséget biztosítottunk az ismerkedésre, kötetlen beszélgetésre. A gyertyagyújtáson túl programsorozattal tettük még színesebbé az adventi időszakot. *A betlehemi csillag nyomában* címmel Szutyányi Márk csillagász tartott előadást. Varga Diána evangélikus lelkész adventi áhítatát követően a győri pedagóguskórus adott hangversenyt, illetve taizéi istentiszteletet is szerveztünk Vladika Zsófia téti evangélikus lelkész közreműködésével. Ugyanígy a böjti időszakot is programokkal színesítettük: böjti filmklubbal és zenés áhítattal készültünk a húsvétra, illetve dr. Koch Béla háziorvos előadását is meghallgathattuk *Jézus szenvedése orvosi szemmel* címmel.

Az egyházi esztendő ünnepköreihez kapcsolódó programokon túl szeretnénk volna lehetőséget biztosítani a hétközi találkozásokra is, így *gyülekezeti bibliakört* indítottunk. Tekintettel arra, hogy a közösség életében új fejezet kezdődött, arra vállalkoztunk, hogy visszatérjünk a kezdetekhez, és megismerkedjünk a Biblia első könyvével, vagyis Mózes első könyvével. Szintén újonnan bevezetett alkalom a *gyülekezeti filmklub*, melyet katolikus, református és baptista

szerettünk volna lehetőséget biztosítani a hétközi találkozásokra is,

testvérek, illetve vallásukat nem gyakorló, de a spiritualitásra nyitott helyiek és környékbeliek is hónapról hónapra látogatnak. A filmek megtekintését követően minden alkalommal rövid beszélgetésre kerül sor, melynek keretében

felelevenítjük a látottakat, reflektálunk azokra, és keresztyén szemszögből fogalmazzuk meg a filmek üzenetét.

A mögöttünk álló munkaév missziói stratégiáját a következőképpen lehetne röviden összefoglalni:

1. Győrújfalui gyülekezeti magjának megerősítése istentiszteletekkel, hétközi alkalmak bevezetésével és alkalmi programok megvalósításával
2. Hitoktatás elindítása a győrújfalui Vadvirág Óvodában. Gyülekezeti gyermek- és ifjúsági alkalmak bevezetése, újonnan beköltöző családok megszólítása
3. Iskolai hitoktatás kiterjesztése a Szigetközben
4. Átfogó programok szervezése a Szigetközben

Az elmúlt év során örömmel tapasztaltam, hogy a Szigetköz kapujában élő evangélikus gyülekezet nyitott az új kezdeményezésekre, segítőkészek a szervezésben. Lelkesen támogatják a tágabb környezetre is kiterjedő missziót, és vágnak a növekedésre. A helyi gyülekezeti mag megerősítését követően, az elkövetkező munkaévben a hitoktatás kiterjesztésére szeretnénk koncentrálni, hiszen a szigetközi iskolák tanulóin keresztül vehetjük majd fel a kapcsolatot a tőlünk távolabb élő evangélikus családokkal. Mivel a misszió középpontjában a személyes biznyságtétel áll, igyekszünk minél több gyülekezeti tagunkat bevonni az egyes munkaágakba.

A laikus szolgálat mellett az alternatív istentiszteleti formák, imacsoport és korosztályonkénti házi csoportok megszervezése is terveink között szerepel. Bár az előbb felsoroltakon túl

segítőkészek a szervezésben.

számtalan ötlettel és tervvel rendelkezünk, tudjuk, hogy nem a mi erőfeszítéseinken múlik a növekedés. Isten végzi a gyülekezetplántálást, mi pedig az ő meghosszabbított kezeiként és lábakként vehetünk részt a munkájában. Az ő áldása legyen a Szigetközben zajló missziói szolgálaton! Ő erősítsen meg minket hitünkben, hogy hűségesen és lelkesen végezhessük feladatainkat!

”

Részlet a megválasztott Kis János püspök leveléből 1812. szept. 7.

Nem lévén sem világi hatalmunk, sem gazdagságunk, melyek közül az első kényszerítő erőt, a' másik se verő vagy vakító fényt adhatna, szembe tűnő dolog, hogy a' vallásnak szentségén kívül csak az emelhet fel bennünket, ha magunkat mind tudománnyal, mind okossággal, mind példás erköltsökkel, mind hivatalbéli hűséggel megkülömböztetjük, s az által magunknak szívbeli belső tiszteletet, mely mindenkor néminemű külső tekintetet is szül, mennél nagyobb mértékben szerzünk. Valaki tehát közülünk tiszteltetni kíván, tisztelje legelőször maga a' maga hivatalát, és tegye magát a' mostan említett tulajdonságok által igazán tiszteletessé... De ezen kívül a' kívánt Tzélnek elérésére nem kevesebb szükséges, a' jó rendnek is szentül megtartása, úgy mint amelly leg-inkább teheti a' leg-jobb eszközöket is foganatosokká.

Summary

With Reformation day ahead of us the *good news* of this day is forwarded by the late pastor from Győr, **Géza Kovács**: the Reformation is the work of God, in which His grace can be seen for all.

Our Readers will find a variety of topics in our *Studies* column. By depicting the 1519 *debate in Leipzig* **Gábor Weltler** introduces us to how Luther sees the church. **József Tubán** continues his *study on the Holly Communion*, in which he draws the borders between the teachings of the different denominations. In her series on our *Hymnal* **Zsuzsa Ecsedi** writes about the points that have to be taken into consideration when aiming at the revival of the hymns and the hymn book. She also gives forth the decision of the music committee of our church about the revision of the hymn book.

This is followed by an **editorial** commemorating *Lóránd Boleratzky*, who was the first president of the first publishers of our periodical, the *Lajos Ordass Circle of Friends*.

We chose the new book of a collection of *sermons from Pál Zászkaliczky Sen.* for this issue, which is recommended by **Zoltán Sefcsik**.

Finally in our column *Building a congregation* **Szilvia Koch** introduces us to her *missionary work in Győrújfalú*.

We strongly recommend our Readers to stop and pause at the lines put into large quotation marks. From these an interesting picture will unfold of the *church regulations from the 18-19th century* in original language style.

We wish a blessed celebration of the Reformation to our Readers. We hope to help strengthen our faiths with this issue too.

Zusammenfassung

Der Monat der Reformation nähert sich, die Predigt des ehemaligen Győrer Pfarrers **Géza Kovács** verkündet die *Freudenbotschaft* des Festes: Die Reformation ist das Werk Gottes, in dem sich die Gnade des Gottes für alle Menschen zeigt.

In der Rubrik *Studien* finden unsere lieben Leser abwechslungsreiche Themen. **Gábor Weltler** macht uns die Auffassung von Luther über die Kirche durch die Vorstellung der im Jahre 1519 gehaltenen Leipziger Disputation bekannt. **József Tubán** setzt seine *Studie über das Abendmal* fort, in der er die Grenzen zwischen den Abendmahlslehren verschiedener Konfessionen zieht. **Zsuzsa Ecsedi** schreibt in der Rubrik *Gesangbuch* darüber, welche Aspekte bei der Erneuerung des Gesangbuches und des Singens berücksichtigt werden müssen. Sie teilt zugleich die Entscheidung des Kirchenmusikausschusses unserer Kirche in der Sache der Gesangbuch-Revision uns mit.

Danach erinnert sich unsere **Redaktion** an *Lóránd Boleratzky*, der der erste Vorsitzende des Lajos-Ordass-Freundeskreises war. Der Freundeskreis war der erste Verlag unserer Zeitung.

Wir empfehlen unseren Lesern auch ein Buch. **Zoltán Sefcsik** stellt den *Predigtband von Pál Zászkaliczky d.Ä.* vor.

Schließlich bereichert die Schrift von **Szilvia Koch** die Rubrik *Gemeindeaufbau*, in der sie die Missionsarbeit in Győrújfalú vorstellt.

Liebe Leser, es lohnt sich auch die Texte in großen Anführungszeichen zu lesen. Durch die Texte entfaltet sich ein interessantes Bild über die *kirchlichen Ordnungen des 18-19. Jahrhunderts* in Originalsprache. Die Texte hat **Béla Jankovits** ausgewählt.

Wir wünschen Ihnen gesegnetes Reformationsfest. Wir hoffen, dass unsere jetzige Nummer zu der Erstarkung Ihres Glaubens beitragen kann.

E számunk szerzői

Dr. Ecsedi Zsuzsa egyházzenész, kántor – Budapest
Koch Szilvia lelkész – Győrújfalu
†Kovács Géza lelkész – Győr

Sefcsik Zoltán lelkész – Szekszárd
Tubán József lelkész – Csorna
Weltler Gábor lelkész – Malomsok

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	700,-
Ordass L.:	Vádirat (korrajz)	50,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek (igehirdetések, 1956–57)	700,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	500,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass L.:	Útravaló	2500,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében (új kiadás)	1100,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	600,-
Terray L.:	Nem tehetett mást (Ordass püspök életútja - új kiadás)	1100,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet!	250,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy (írásmagyarázat)	300,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott (a tékozló fiúról)	150,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom (bevezetés az egyház tanításába)	400,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág J.:	Dr. Luther Márton önmagáról (6. kiadás)	1400,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	250,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát	450,-
Maróthy J.:	Szegények szíve (novellák)	700,-
Rózse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog (I-II. kötet)	1700,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből (egy lelkész élete a Gulágon)	1400,-
Ittész J.:	Az evangélium hullámhosszán (meditációk)	500,-
Kapi B.:	Isten hárfása (Gerhardt Pál életregénye)	1400,-
Gémes István:	Fellebbentett fátyol (igehirdetések)	1250,-
Gémes István:	... „saját kezemmel írom: Pál”	1400,-
Joób Olivér:	Ünnep – hetven áhítat egy évre	1400,-
Joób Olivér:	Válasz	1600,-
Hallgrímur Pétursson:	Passió-énekek	1900,-

A kereszttyén igazság egy szám ára 625 Ft, az éves előfizetés 2500 Ft, külföldre 5000 Ft.

Folyóiratunk megrendelhető: Ordass Lajos Alapítvány, 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Könyveink postai szállítását vállalja a Huszár Gál könyvesbolt (1054 Budapest, Deák tér 4. Telefon: 1 / 266-6329)

Tartalmi összesítő

Reformáció hónapja közeledtével az ünnep *örömhírét* hirdeti meg néhai **Kovács Géza** győri lelkész: a reformáció Isten műve, melyben Isten kegyelme mutatkozik meg minden embernek.

A *Tanulmányaink* rovatban változatos témákkal találkozhat a kedves Olvasó. **Weltler Gábor** az 1519-es *lipcsei vita* bemutatásán keresztül megismertet Luther egyházzal alkotott felfogásával. **Tubán József** folytatja az *úrvacsoráról szóló tanulmányát*, melyben meghúzza a határokat a különböző felekezetek úrvacsorai tanítása között. **Ecsedi Zsuzsa** az *énekeskönyvről* szóló sorozatban arról ír, milyen szempontokat kell figyelembe venni az énekeskönyv és az éneklés megújulásánál. Egyúttal közli egyházunk egyházzenei bizottságának döntését az énekeskönyv-revízió ügyében.

Ezután **szerkesztőségünk** emlékezik *Boleratzky Lórándra*, aki újságunk első kiadójának, az Ordass Lajos Baráti Körnek volt első elnöke.

Könyvet is ajánlunk Olvasóinknak. *Id. Zászkaliczky Pál igehirdetés kötetét* mutatja be **Sefcsik Zoltán**.

Végül *Gyülekezetépítés* rovatunkat gazdagítja **Koch Szilvia** írása, melyben bemutatja a *Győrújfaluban zajló missziói munkát*.

Érdemes a kedves Olvasóknak a nagy idézőjellel jelölt szakaszokat is elolvasni. Ezekben a *18–19. századi egyházi rendelkezésekről* bontakozik ki érdekes kép korabeli nyelven. A szövegeket **Jankovits Béla** válogatta.

Áldott reformáció ünnepet kívánunk. Reméljük, hogy hitünk erősödéséhez ezzel a számmal is hozzá tudunk járulni.